

Vogelnieuws

ORNITHOLOGISCHE NIEUWSBRIEF VAN HET INSTITUUT VOOR NATUUR- EN BOSONDERZOEK

OKTOBER 2009

13

In dit nummer

50 jaar ganzen tellen

Aalscholvers in Vlaanderen

10 jaar Sternenschiereiland

BBV-project: kwaliteit van de data

VLOS 2009

IN SAMENWERKING MET
NATUURPUNT.STUDIE

natuurpunt Studie

Inhoud

Editoriaal	p 3
Vijftig jaar ganzentellingen in de Oostkustpolders	p 4
Canadese Gans BAA	p 10
Aalscholvers in Vlaanderen, telresultaten 2008-2009	p 11
Watervogels langs de Zeeschelde en Rupel, winter 2008/09	p 16
10 jaar Sternenschiereiland: een jubileum met gemengde gevoelens	p 19
Het BBV-project na 16 jaar: hoe volledig zijn de gegevens?	p 26
Programma VLOS 21	p 31

Bontbekplevier – Glenn Vermeersch

Stormmeeuw – Koen Devos

Colofon

Vogelnieuws is de ornithologische nieuwsbrief van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO). Het INBO is een wetenschappelijk instelling van de Vlaamse Gemeenschap, opgestart op 01/04/06 als fusie van het Instituut voor Natuurbehoud (IN) en het Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer (IBW).

Vogelnieuws wil alle vrijwillige medewerkers, administraties en geïnteresseerden regelmatig informeren over lopende ornithologische projecten op het INBO (al dan niet in samenwerking met partners zoals Natuur.Studie).

Verantwoordelijke uitgever:

Dr. Jurgen Tack, administrateur-generaal
Instituut voor Natuur en Bosonderzoek, Kliniekstraat 25, 1070 Brussel

Redactie:

Glenn Vermeersch, Koen Devos & Anny Anselin

Werkten mee aan dit nummer:

Yves Adams, Anny Anselin, Stijn Cooleman, Wouter Courtens, Nico De Regge, Koen Devos, Eckhart Kuijken, Jan Soors, Eric Stienen, Erika Van den Bergh, Glenn Vermeersch, Christine Verscheure

Vormgeving en druk:

Artoos Communicatiegroep
Oudestraat 19 - 1910 Kampenhout

Algemene informatie

Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO)
Kliniekstraat 25, 1070 Brussel
Tel 02 558 18 11 - Fax 02 558 18 03
info@inbo.be, www.inbo.be

Foto voorkaft: Watersnip – Yves Adams, Vilda

Editoriaal

Het is alweer najaar, voor velen een periode van terugblikken op het voorbije broedseizoen, verwerken en invoeren van de telgegevens. Maar het betekent ook het begin van nieuwe telrondes, zoals de traditionele watervogeltellingen.

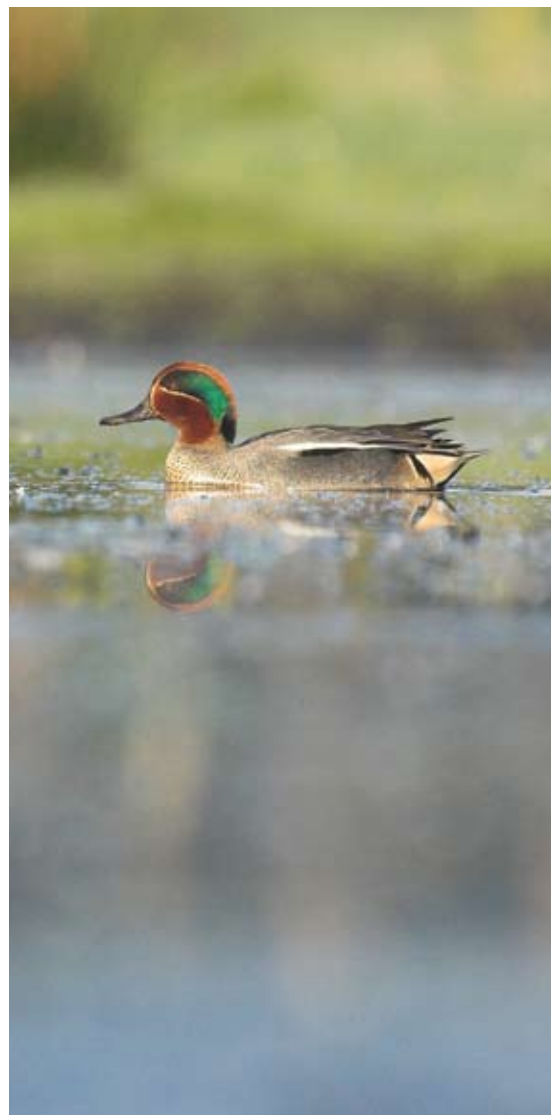
Ondertussen is het natuurbeleid in Vlaanderen continu in beweging. Sinds enige tijd vernemen jullie in Vogelnieuws nieuwtjes over de zogenaamde 'instandhoudingsdoelstellingen' (kortweg IHD's), over de toekomstige monitoring van Natura 2000-gebieden enz... Sinds 1 september is nu ook het nieuwe Vlaamse Soortenbesluit in voege getreden. Het is een allesomvattend besluit geworden dat niet alleen de bescherming van vogels, maar ook dat van andere dier- en plantengroepen regelt. Ook Europese richtlijnen zoals de Habitat- en Vogelrichtlijn worden er voor een deel in opgenomen. De Bijlage 1 van het soortenbesluit is de belangrijkste. Daarin staan namelijk alle dier- en plantensoorten waarop het nieuwe besluit van toepassing is. Verder is het, zoals wel vaker bij wetteksten, niet eenvoudig om dit 28 pagina's tellende document volledig te doorgronden.

Wat wel heel duidelijk is, is dat in de tijd volgehouden tellingen van broed- en watervogels alsmaar aan belang winnen. Aan bijna al onze Europese en Vlaamse verplichtingen, kunnen we enkel voldoen indien we beschikken over goede telreeksen van zoveel mogelijk vogelsoorten. En op dat vlak zitten we goed! De 3 pijlers – monitoringprojecten van algemene broedvogels (ABV), bijzondere broedvogels (BBV) en overwinterende watervogels (WVT) – lopen als een trein en kunnen rekenen op jullie jaarlijkse medewerking. Die geoliede machine die we samen met Natuurpunt zorgvuldig onderhouden, laat ons ook toe om meer tijd uit te trekken om de trendgegevens te verklaren. Het INBO is in volle hervorming en we zullen ons in de toekomst nog meer gaan toeleggen op het verklaren van veranderingen die jullie vaststellen.

In dit nummer van Vogelnieuws leggen we de nadruk op de basis: de ruwe telgegevens. Vorig jaar vierde men de 50e verjaardag van de ganzentellingen in de Oostkustpolders, tijd dus voor een overzicht. Een ander project dat ingebed is in de watervogeltellingen, de tellingen van de Zeeschelde, komt eveneens aan bod, alsook de jaarlijks terugkerende tellingen van Aalscholvers. In het BBV-artikel wordt nagegaan hoe nauwkeurig de verzamelde gegevens zijn en hoe we die nog verder kunnen verbeteren. Lees zeker ook de bijdrage over de successen en teleurstellingen op het Sternenschiereiland in Zeebrugge.

Het ABV-project komt in deze nieuwsbrief niet aan bod. Nochtans werd in 2009 de eerste telcyclus (van drie jaren) afgerond en is het dus tijd voor een grondige evaluatie. Maar aangezien er nog volop gegevens worden ingevoerd, wachten we nog even met nieuws tot op de Vlaamse Ornithologische Studiedag op 21 november e.k. Het volledige programma van die dag lees je in dit nummer. We hopen van harte dat jullie met velen aan deze 21e VLOS, hét ontmoetingspunt van de talrijke vrijwillige projectmedewerkers, zullen deelnemen.

Veel leesplezier!

Wintertaling - Glenn Vermeersch

De Gouden Winter 2008/09: vijftig jaar ganzentellingen in de Oostkustpolders

Kolgans - Koen Devos

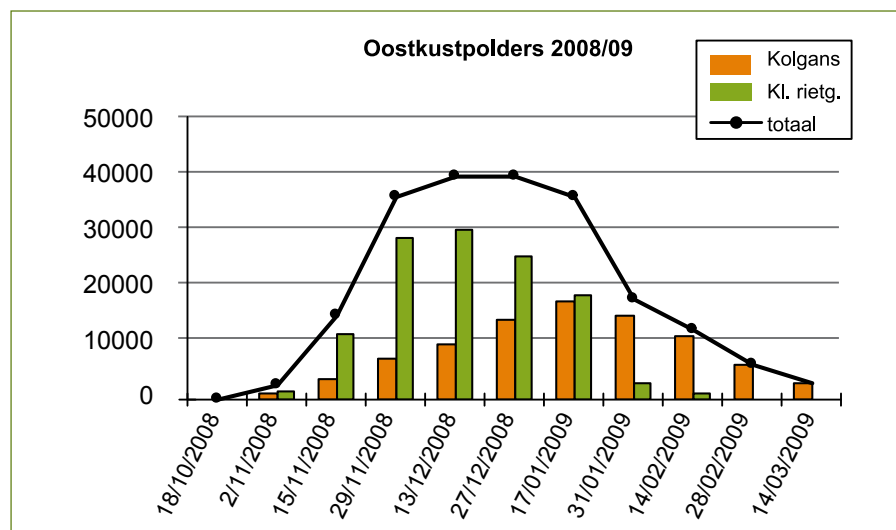
De Oostkustpolders tussen Knokke en Oostende vormen het belangrijkste overwinteringsgebied van wilde ganzen in Vlaanderen. Jaarlijkse tellingen (vanaf 1959/60) geven een goed inzicht in de evolutie van aantallen en verspreiding van de verschillende soorten. Met de winter 2008/09 werd een telreeks van precies 50 jaar bereikt: een Gouden Winter dus.

Tijdens deze lange tijdreeks kon een frequentie van twee tellingen per maand volgehouden worden. De talrijke vrijwilligers die hiervoor ingeschakeld worden, verdienen dan ook een Gouden Pluim !

In de loop van 2008/09 werden 12 tweewekelijkse tellingen uitgevoerd, simultaan en gebiedsdekkend van half oktober tot eind maart. De Oostkustpolders zijn opgedeeld in ca. 250 telgebieden, verdeeld over zeven telregio's waar telkens ervaren telploegen klaarstaan om de aantallen van elke soort, het habitatgebruik en de opdeling in groepen te noteren. Deze data worden daarna gevalideerd (controle op dubbeltellingen) en opgeslagen in een databank.

Deze bijdrage handelt vooral over de Arctische ganzen (Kleine Rietgans en Kolgans) maar ook het voorkomen van Grauwe Ganzen en Brandganzen wordt kort besproken. Waarnemingen van zeldzame soorten komen niet aan bod, evenmin als de verdere toename van Canadese Gans en Nijlgans.

Figuur 1. Aantalsverloop van Kolgans en Kleine Rietgans in de Oostkustpolders tijdens de winter 2008/09. Ook het totaalaantal van beide soorten wordt weergegeven.

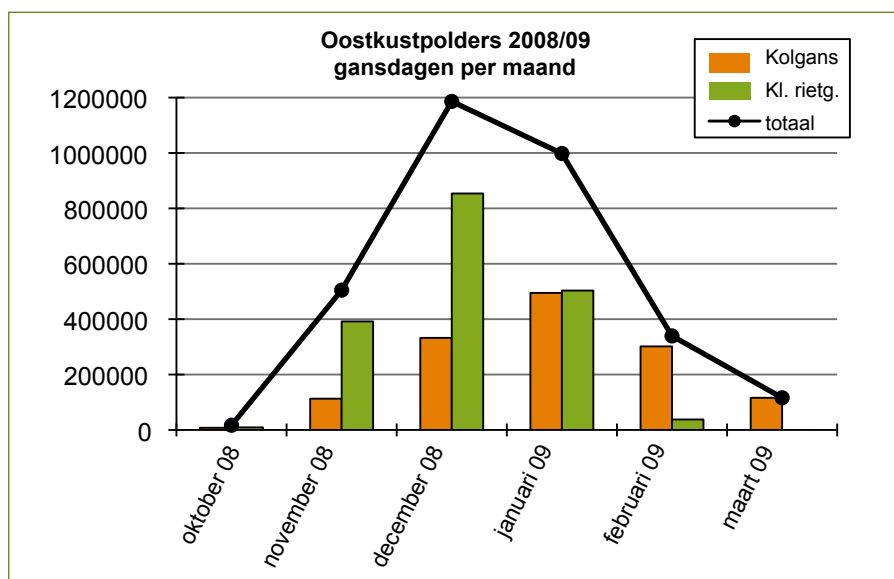
Aantallen en trends

Figuur 1 geeft per tweewekelijkse telling het verloop weer van de aantallen van de Kolgans en Kleine Rietgans in de loop van de winter 2008/09. Daarbij is ook het totale aantal van deze twee Arctische ganzensoorten voorgesteld.

De aankomst van beide soorten kwam traag op gang, met ca. 1100 Kol- en 1500 Kleine rietgans begin november. Het wintermaximum van de Kleine Rietgans werd bereikt half december -zoals normaal- maar bedroeg slechts ca. 29.500 ex., wat een kwart minder is dan vorig jaar. Half januari was deze soort reeds teruggefallen tot ca. 18.200, met op het eind van deze maand nog nauwelijks 3000 exemplaren. Deze snelle terugtrek is kenmerkend voor de Kleine Rietgans. Ondanks de aanhoudende vorstperiodes, werd later geen terugkeer uit Denemarken vastgesteld (zoals wel massaal het geval was in de strenge winter 1995/96).

De Kolgans bereikte haar wintermaximum half januari 2009, de normale periode, maar met ca. 17.250 exemplaren lag de piek ook bij deze soort beduidend lager dan in vorige winters. Spijts de vrij lang aanhoudende winterse omstandigheden zijn de aantallen daarna niet meer toegenomen. De Kolgans bleef traditiegetrouw tot eind maart in steeds dalende aantallen aanwezig, met op het einde van de winter vooral concentraties in de Uitkerkse Polder en de Zwinregio. Een klassiek winterbeeld dus, maar met lage aantallen.

Uitgedrukt in aantallen gansdagen per maand (waarbij ook de verblijfsduur van de ganzen in rekening wordt gebracht) laat Figuur 2 zien dat het zwaartepunt van de aanwezigheid van Arctische ganzen vooral in december viel. Ook wat aantal gansdagen betreft was een gevoelige afname merkbaar ten opzichte van voorgaande winter: ruim 20% minder bij Kolgans en 14% minder bij Kleine Rietgans.

Figuur 2. Aantal gansdagen per maand voor Kolgans en Kleine Rietgans in de Oostkustpolders tijdens de winter 2008/09. Ook het totaalaantal gansdagen voor beide soorten wordt weergegeven.

Dit betekent dat de opvangfunctie van de Oostkustpolders voor de twee betrokken populaties een verdere afname vertoont. Voor de Kleine Rietgans valt dit zelfs terug op ca. 45% van de totale Spitsbergen populatie, daar waar dit in de jaren negentig nog tot boven 90% uitsteeg!

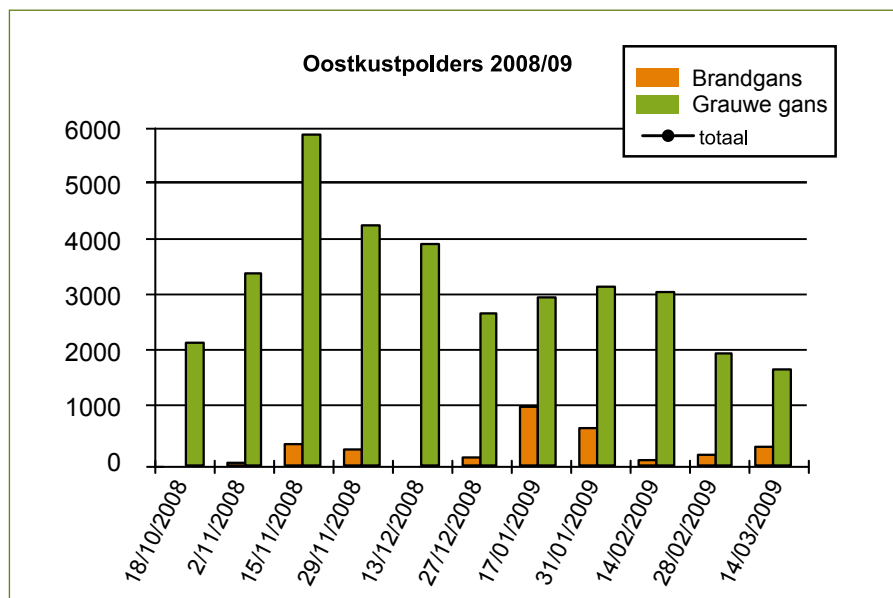

Kleine Rietgans - Glenn Vermeersch

Grauwe Ganzen - Koen Devos

Figuur 3. Aantalsverloop van Grauwe Gans en Brandgans in de Oostkustpolders tijdens de winter 2008/09.

De Grauwe Gans vertoont een heel ander winterverloop, zoals blijkt uit Figuur 3. Hoewel een behoorlijk deel van deze vogels eerder residentieel is, blijkt toch dat hier het zwaartepunt valt tussen begin november en half december, dus vóór de Arctische ganzen, met een piek van ca. 5700 half november. Dit ligt hoger dan de vorige winter, maar voor deze soort kunnen pendelbewegingen tussen Zeeuws-Vlaanderen en de Oostkustpolders een belangrijke rol spelen in jaarlijkse fluctuaties.

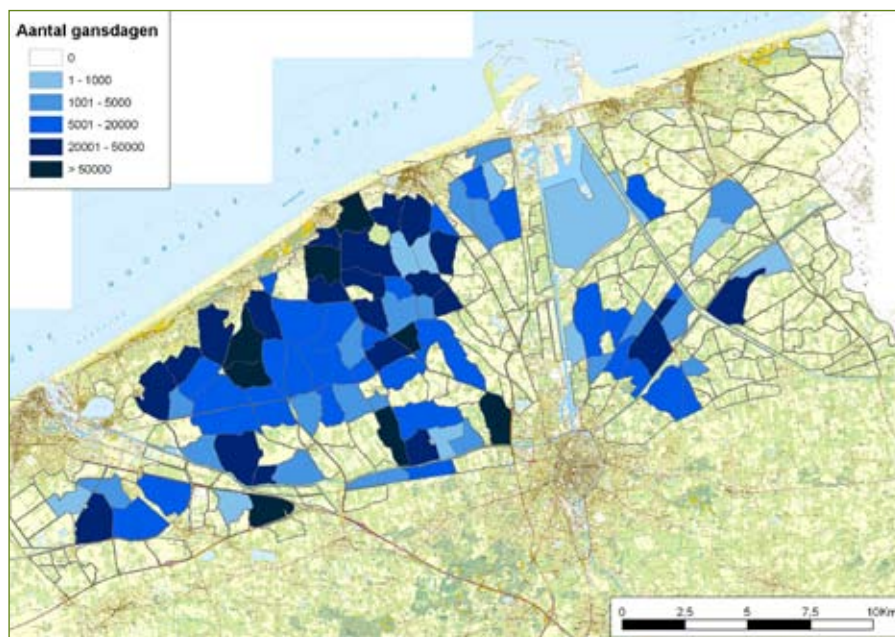
Voor de Brandgans geldt hetzelfde, want ook hier kunnen sterke schommelingen optreden naargelang groepen al dan niet in de Zeebrugse Achterhaven aanwezig zijn, dan wel in Nederland (waar deze soort overigens sterk als broedvogel toeneemt). De winterpiek van half januari bedroeg 1027 ex. (zie Figuur 3).

Ruimtelijke spreiding en habitatkeuze

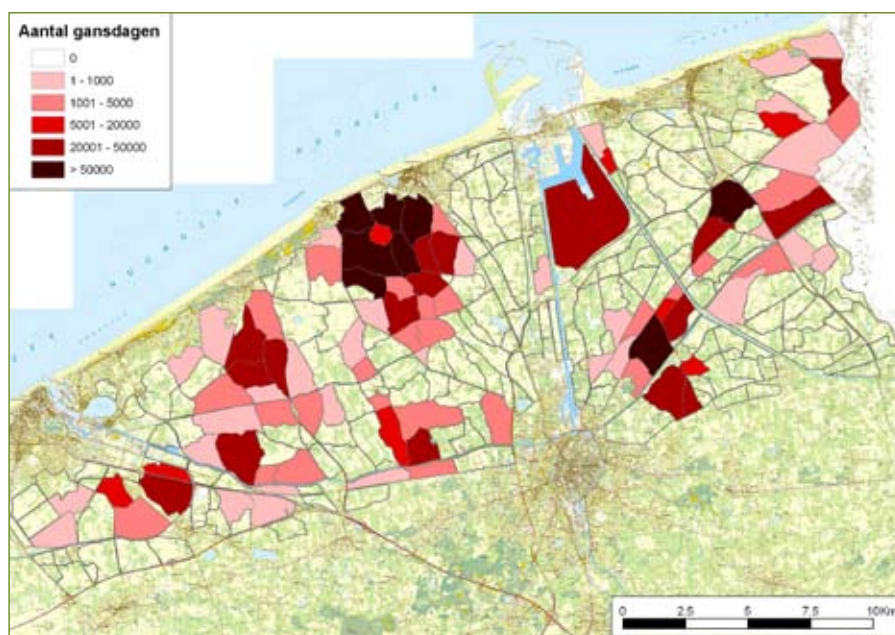
De verspreiding van Kol- en Kleine Rietgans is vergeleken met voorgaande winters nauwelijks gewijzigd. Figuur 4 en 5 geven resp. voor Kleine Rietgans en Kolgans het aantal gansdagen per telgebied. Hieruit blijkt hoe de sterkste concentraties van beide soorten maar beperkt overlappen; dit betreft vooral de kerngebieden van Damme, Uitkerke en Klemskerke-Vlissegem.

Gezien de verspreiding niet is afgenomen vergeleken met voorgaande jaren maar de aantallen 15% lager bleven, resulteerde dit in een algemeen lagere begrazingsdruk.

Van alle getelde Kleine Rietganzen zat 61,8 % in het Europees Vogelrichtlijngebied of Speciale Beschermingszone (SBZ) 'Poldercomplex'. Voor de Kolgans bedroeg dit 84,0 %. Deze cijfers zijn zeer gelijkaardig aan het vorige seizoen. Het belang van deze Europese erkenning is dus overduidelijk.

Figuur 4. Verspreiding van de Kleine Rietgans in de Oostkustpolders tijdens de winter 2008/09 (aantal gansdagen per telgebied) (met dank aan Wouter Courtens voor GIS-verwerking).

Figuur 5. Verspreiding van de Kolgans in de Oostkustpolders tijdens de winter 2008/09 (aantal gansdagen per telgebied) (met dank aan Wouter Courtens voor GIS-verwerking).

Interessant is de verschillende verdeling van de aantallen Kol- en Kleine Rietganzen naargelang hun habitatgebruik (akker of grasland). Kolganzen vertoonden een sterkere preferentie voor grasland dan Kleine Rietganzen, wat overeenstemt met bevindingen in vorige jaren. Bij de Kleine Rietgans is het gebruik van akkerland vooral opvallend hoog buiten SBZ (ca 30%), zeker in vergelijking met de amper 8,3% binnen SBZ.

		SBZ Poldercomplex	SBZ Zwin	buiten SBZ
Kleine Rietgans	% grasland	91,7	0	69,7
	% akker	8,3	0	30,3
Kolgans	% grasland	98,8	99,7	97,8
	% akker	1,2	0,3	2,2

Tabel 1. Percentage van het aantal getelde Kleine Rietganzen en Kolganzen op akker en op grasland tijdens de winter 2008/2009, binnen en buiten de Speciale Beschermingszones in de Oostkustpolders.

Conclusie

De afnemende trend van de aantallen overwinterende ganzen (zowel Kolgans en Kleine Rietgans) in de Oostkustpolders zette zich verder tijdens de winter 2008/09, spijs een aantal lange en strenge vorstperioden. Ook het totaal aantal gansdagen van Kolgans en Kleine Rietgans kende een verdere daling. Van de Spitsbergse populatie Kleine Rietgans verblijft nog 45% gedurende de winter in de Oostkustpolders. Noteer dat 1% de norm is voor internationale betekenis van watervogelgebieden volgens de Wetland-Conventie (Ramsar 1971).

Van alle Arctische ganzen bevinden zich hier 71,7 % binnen de afgebakende Europese Vogelrichtlijngebieden. Van de 28,3 % die zich daarbuiten ophouden is het vooral de Kleine Rietgans die gebruik maakt van akkers als foerageergebied. De algemene trend naar meer gebruik van akkers sedert de jaren negentig zet zich evenwel niet door.

Eckhart Kuijken

eckhart.kuijken@scarlet.be

Christine Verscheure

Kolgans - Koen Devos

Referenties

TOMBRE I., K. HØGDA, J. MADSEN, L. GRIFFIN, E. KUIJKEN, P. SHIMMINGS, E. REES & C. VERSCHEURE, 2008. The onset of spring and timing of migration in two arctic nesting goose populations: the pink-footed goose *Anser brachyrhynchus* and the barnacle goose *Branta leucopsis*. J. Avian Biol. 39: 691-703.

WISZ M., N. DENDONCKER, J. MADSEN, M. ROUNSEVELL, M. JESPERSEN, E. KUIJKEN, W. COURTENS, C. VERSCHEURE & F. COTTAAR, 2008. Modelling pink-footed goose (*Anser brachyrhynchus*) wintering distributions for the year 2050: Potential effects of land-use change in Europe. Diversity Distributions 14: 721-731.

KUIJKEN E. & C. VERSCHEURE, 2008. Greater White-fronted Geese *Anser albifrons* and Pink-footed Geese *A. brachyrhynchus* wintering in Belgium: observations on interspecific relations. VOGELWELT 129: 185 – 190

KUIJKEN E., 2008. Wilde ganzen als indicatoren voor Biodiversiteit? De Spille 5 (4) : 15-18 (Natuurpunt Brugs Ommeland)

KUIJKEN E., C. VERSCHEURE & W. COURTENS, 2008. Overwinterende ganzen. In: Courtens, W. & D. Verbelen 2008. Monitoring van het SBZ-V 'Poldercomplex': resultaten van het derde jaar (2007-2008). Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel, 2008 (INBO.R.2008.28); partim p.80-84

Kleine Rietgans - Glenn Vermeersch

Kleurringen bij ganzen

Ook de komende winter kan het aflezen van nekringen bij ganzen heel wat waardevolle informatie opleveren over trekbewegingen, verblijfsduur op en uitwisseling tussen pleisterplaatsen en bepaalde populatiedynamische aspecten. De reeds langlopende ringprojecten bij Kleine Rietgans en Kolkans worden verder gezet. In maart 2009 werden in Denemarken 189 Kleine Rietgans voorzien van witte nekringen (codes wL24 tem wL97, wM02 tem wM97 en wN02 tem wN62). Vergeet niet om bij aflezingen van deze soort steeds de kleur van de nekring te vermelden: blauw of wit (vb bR77, wK20). Bij Kolkans gaat het vooral om zwarte nekringen met witte letters, maar een aantal groene nekringen blijft nog aanwezig.

Ook de eigen geringde Grauwe Ganzen met groene nekringen (reeks X) blijven nog altijd opduiken. Canadese Ganzen (witte ringen) worden door Stijn Cooleman (stijn.cooleman@skynet.be) behandeld.

Geef enkel aflezingen door die 100 % zeker zijn. Voor de invoer van nekringaflezingen van de verschillende projecten kan de keuze gemaakt worden: OFWEL invoeren via het web <http://www.geese.org/>, OFWEL doorgeven aan Christine Verscheure en/of Eckhart Kuijken die als Vlaamse coördinatoren fungeren (zie contactgegevens onderaan). Onderlinge afspraken en communicatie met de internationaal verantwoordelijken van deze ringprojecten zorgen ervoor dat gegevens uit Vlaanderen die via het web ingevoerd worden ook voor de regionale uitwerking kunnen gebruikt worden. Het heeft daarom geen zin om de via het internet ingevoerde waarnemingen ook nog eens aan CV/EK te bezorgen. Voor de locatievermelding van de afgelezen nekringen wordt bij voorkeur gebruik gemaakt van de gebiedscodes die voor de verschillende ganzenregio's in Vlaanderen zijn opgesteld. Voor internationaal gebruik worden ze voorafgegaan door de letter B. Voorbeeld: gebied 702 in Uitkerke wordt B702. Ook vermelding van het habitat van de afgelezen ganzen levert nuttige informatie op. Informatie over de ganzenkaarten met alle gebiedscodes of over te hanteren habitatcodes kan steeds aangevraagd worden bij CV/EK.

Met veel dank aan de vele vrijwillige waarnemers die jaar na jaar meehelpen aan het ganzen-kleurringen-onderzoek !

Christine Verscheure & Eckhart Kuijken

Lindeveld 4, B-8730 Beernem

christine.verscheure@scarlet.be en eckhart.kuijken@scarlet.be

Canadese Gans - Koen Devos

Over een oud wijf met een halsband : Canadese Gans BAA in de kijker

Binnen een onderzoek naar aantallen, verspreiding en ecologie van de verwilderde Canadese Gans *Branta canadensis* in Vlaanderen, het zogenaamde Project Honker, werd vanaf 1995 gestart met een specifiek halsbandproject in samenwerking met de Belgische Ringdienst. Het doel was de verplaatsingen en de dispersie van deze verwilderde populatie, zowel ruimtelijk als seizoenaal, beter te leren kennen. Tussen 1994 en 2003 werden in 17 verschillende gebieden in totaal 195 nekringen en 69 pootringen aangebracht bij zowel adulte als onvolwassen vogels. Ondertussen zijn er al duizenden terugmeldingen verricht en hebben we een goed inzicht gekregen van het doen en laten van de ganzen.

De eerste gans die een halsband kreeg met een individuele code, BAA, werd gevangen in het Maaltepark in Sint-Denijs-Westrem nabij Gent (Oost-Vlaanderen) op 23 juni 1995. De vogel was als volwassen wijfje al twee jaar ervoor, in juni 1993, met een metaalring voorzien door Valère Geers, één van de grote bezielers van het halsbandproject. Hij was het ook die erna de eerste halsband aanbracht, onder het wakend oog van zoon Patrick en Anny Anselin. Sindsdien werd madam BAA nog 61 keren waargenomen, door 25 verschillende personen. Met uitzondering van 2003 en 2005 werd de gans tot in 2009 elk jaar tenminste eenmaal gezien. De vogel broedde in het Maaltepark in 1996, 1997 en 1999. Er zijn daar ook waarnemingen in het broedseizoen van 2001, 2004 en 2005, echter zonder details over broedgedrag. BAA verplaatste zich in het Gentse vooral tussen het Maaltepark en gebieden in de omgeving ten zuiden van de stad zoals Nieuwenhove in Zwijnaarde, het Mieregoed in De Pinte, de Oudmeers in Zevergem, Scheldekant te Eke en Kallemoeie te Nazareth in de Scheldevallei, en aan de westkant in de Leievallei onder andere aan de Hoge Lake, Drie Leien en Assels te Drongen, en de nabijgelegen Bourgoyen-Ossemers te Gent. Waarnemingen buiten het Gentse waren er enkel eenmaal in de Kraenepoel bij Aalter en eenmaal te Beernem aan de Warande. Geen grote reiziger dus. BAA werd onlangs, op 2 september 2009, nog gezien in de Bourgoyen door Alex van Herrewege. Ondertussen is BAA minstens 17 jaar oud (was al adult in 1993) maar misschien wel enkele jaartjes ouder! Dat ganzen oud worden is geweten, maar van de Canadese Ganzen in Vlaanderen is dit voorlopig de oudste waarvan we gegevens hebben!

Ondertussen komen er steeds minder waarnemingen binnen van vogels met halsbanden. Een aantal zijn gestorven, andere "verdwenen" zonder sporen na te laten. Maar elke waarneming blijft interessant! We maken dan ook van deze gelegenheid gebruik om alle waarnemers te vragen hun gegevens van Canadese Ganzen met halsbanden door te blijven geven aan Stijn Cooleman, beheerder van de Honkerdatabank.

Je ontvangt dan een overzicht van de levensloop van je waargenomen gans. In ieder geval hartelijk dank bij voorbaat voor de medewerking!

Stijn Cooleman & Anny Anselin
stijn.cooleman@skynet.be

Aalscholvers in Vlaanderen

Telresultaten 2008-2009

Aalscholversslaapplaats - Yves Adams/Vilda

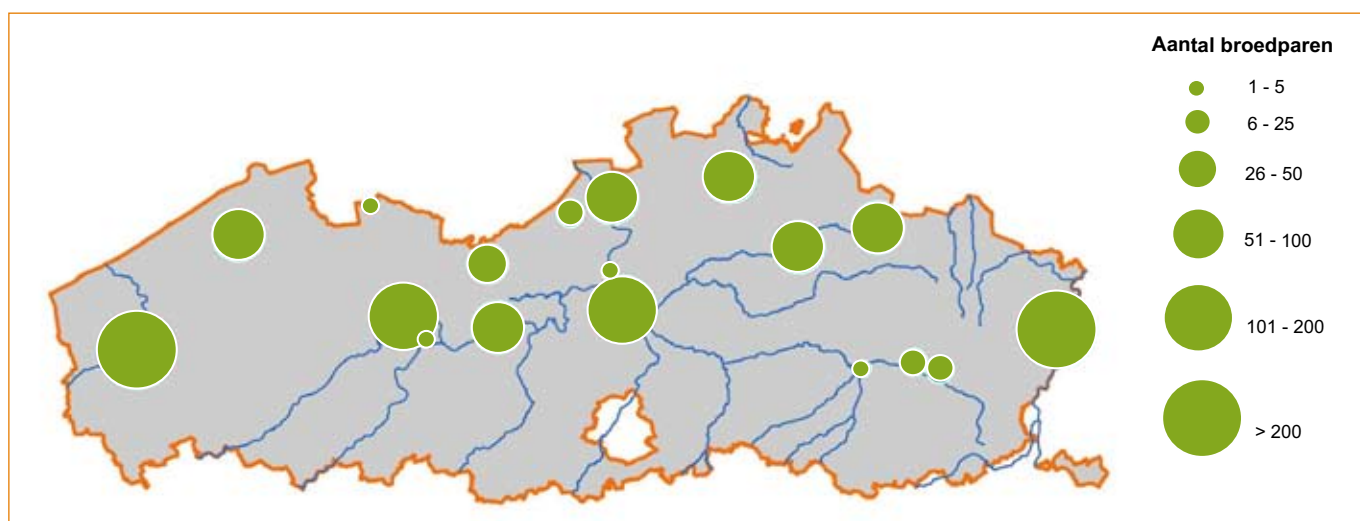
De bewogen geschiedenis van de Aalscholver in Europa is inmiddels algemeen gekend. Tot over halfweg de twintigste eeuw sterk vervolgd en bejaagd, met een dramatische afname tot gevolg. Vervolgens beschermd (vooral via de Europese Vogelrichtlijn van 1979) en een geleidelijk herstel van de populatie, mede in de hand gewerkt door een algemene verbetering van de voedselomstandigheden. Nu is de soort weer alomtegenwoordig maar ook net zo controversieel als vroeger. Voor de eenen een van de grootste successen van internationaal natuurbehoud, voor anderen de terugkeer van een probleemsoort met negatieve gevolgen voor allerlei visbestanden.

Goed en betrouwbaar cijfermateriaal over de populatieomvang, verspreiding en trends is van groot belang om het Aalscholververhaal in een juiste, wetenschappelijk onderbouwde context te kunnen plaatsen. Via gestandaardiseerde tellingen probeert het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek elk jaar de situatie in Vlaanderen in kaart te brengen. De medewerking van vrijwilligers, met ondersteuning van Natuurpunt.studie, is daarbij onontbeerlijk. In deze bijdrage worden de beschikbare telresultaten uit de periode 2008-2009 toegelicht.

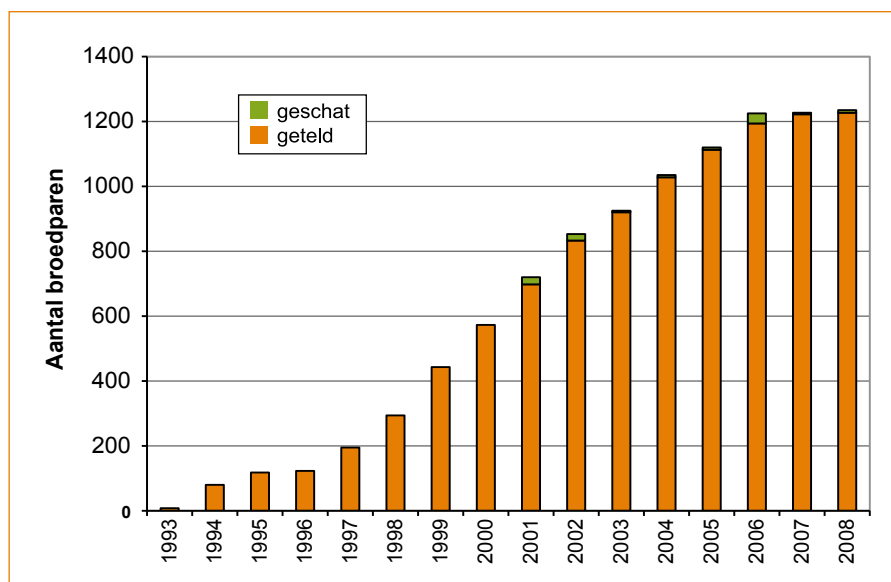
Inventarisatie broedkolonies

In 2008 werden in totaal 1227 bezette nesten geteld, verdeeld over 18 broedlocaties (Figuur 1). Van één kolonie ontbreken nog de gegevens zodat het werkelijke aantal broedparen op ca. 1335 wordt geschat. Daarmee stagneert het Vlaamse broedbestand min of meer op het niveau van 2007 en 2006 (Figuur 2). De evolutie van het jaarlijks aantal broedlocaties volgt min of meer dezelfde trend (Figuur 3). Het totaalaantal locaties waar sinds 1993 minstens één keer broedende Aalscholvers werden vastgesteld bedraagt 33. Dit toont aan dat er heel wat gebieden zijn die na één of enkele jaren opnieuw verlaten worden (meestal gebieden met hooguit 1 tot 3 broedparen). In zeldzame gevallen verdwijnt een oudere en meer omvangrijke kolonie (bv. in het Blankaart-natuurreservaat te Woumen en op Platweijers te Zonhoven). In deze gevallen verplaatsten de vogels zich telkens naar een nieuwe locatie in de onmiddellijke omgeving.

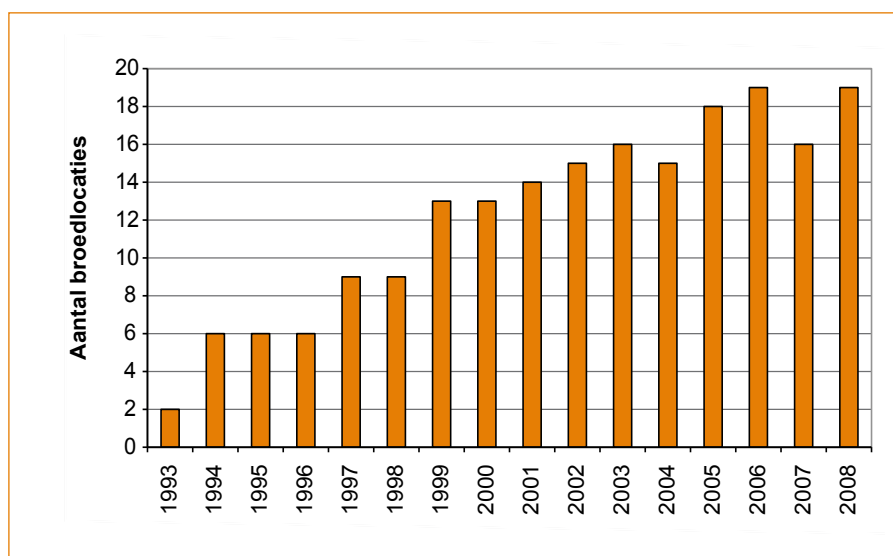
De koloniegrootte in 2008 varieerde van 1-2 nesten tot 250 en bedroeg gemiddeld 68 paren. Acht kolonies vertoonden over de laatste vijf jaar een toename, zes waren

Figuur 1. Verspreiding van broedende Aalscholvers in Vlaanderen in 2008.

Figuur 2. Evolutie van het aantal broedparen van Aalscholvers in Vlaanderen

Figuur 3. Evolutie van het aantal broedlocaties van Aalscholvers in Vlaanderen

vrij stabiel en twee lieten een afname noteren. Locaties met minder dan 5 paren werden hierbij buiten beschouwing gelaten. De trend van de individuele kolonies is sterk gerelateerd aan de 'leeftijd' van de kolonie. Jonge kolonies nemen toe, oudere kolonies zijn stabiel of vertonen zelfs een afname (Figuur 4). De groeifase

Aalscholver – Yves Adams/Vilda

van een kolonie duurt meestal 8 tot 12 jaar; daarna treedt stabilisatie op. Het niveau waarop de aantallen stagneren, varieert van kolonie tot kolonie en wordt wellicht door twee aspecten bepaald: het voedselaanbod in de omgeving en/of beschikbare nestgelegenheid (geschikte nestbomen).

Ook in Wallonië worden Aalscholvers jaarlijks geïnventariseerd. In 2008 werden er 452 bezette nesten geteld (med. J.-Y. Paquet), wat een Belgisch totaal van 1787 broedparen geeft. Sinds 2005 vindt ook bij onze zuiderburen geen toename meer plaats.

Slaapplaatsstellingen

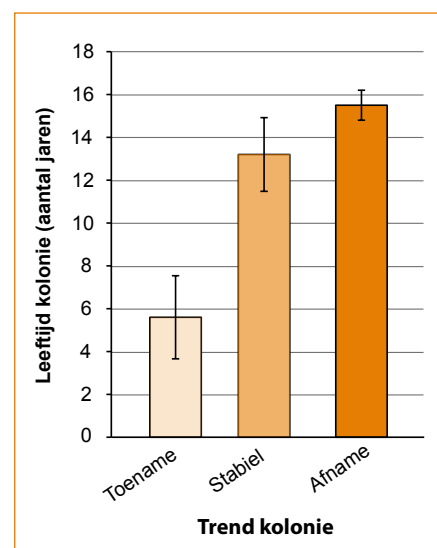
Er werden in de winter 2008-2009 opnieuw twee simultaantellingen georganiseerd op slaapplaatsen van Aalscholvers. Op 15 november en 17 januari werden respectievelijk 57 en 55 (potentiële) slaapplaatslocaties bezocht. Het aantal effectief bezette slaapplaatsen bedroeg 49 in november en 39 in januari. Van een 5-tal traditionele slaapplaatsen werden geen gegevens ontvangen.

Voor het eerst in jaren kregen we in Vlaanderen (en een groot deel van West-Europa) nog eens een koude winter. De novembertelling situeerde zich ruim voor de eerste koudegolf. Aan de telling in januari ging een strenge vorstperiode vooraf. Op het ogenblik van de telling was een groot deel van de oppervlaktewateren nog met ijs bedekt.

De novembertelling leverde een totaal van 4925 Aalscholvers op. Rekening houdend met de niet getelde slaapplaatsen wordt het werkelijke aantal geschat op 5175. Op vijf plaatsen werden meer dan 300 exemplaren geteld, allemaal gelegen in West- en Oost-Vlaanderen. De provincie West-Vlaanderen herbergde 40 % van alle Aalscholvers in Vlaanderen.

In januari werden slechts 2854 exemplaren geteld. Gecorrigeerd voor niet getelde gebieden wordt een totaal van 3150 bekomen, ruim 2000 minder dan in november (- 41 %). Die terugval kan volledig toegeschreven worden aan de koudegolf en het dichtvriezen van heel wat wateren. We kunnen aannemen dat een groot deel van de Aalscholvers toen zuidwaarts zijn getrokken, tot voorbij de vorstgrens.

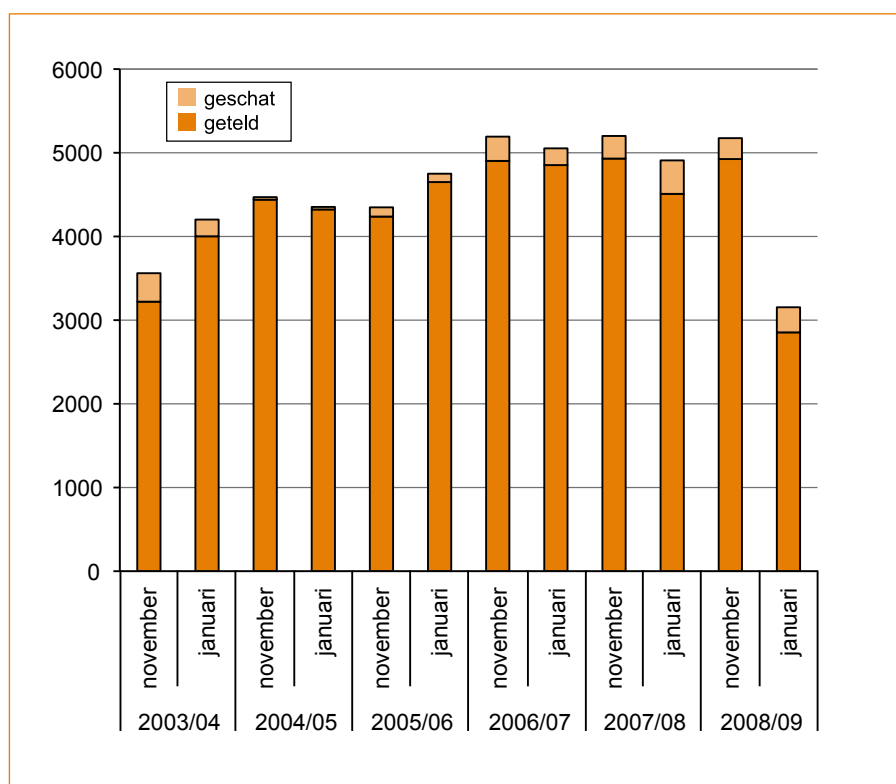
De afname manifesteerde zich op zowat alle slaapplaatsen. Een aantal werden zelfs helemaal verlaten. Alleen De Gavers te Harelbeke ontsnapte aan die algemene trend (341 ex.). Wat ongewijzigd bleef was het grote overwicht van West-Vlaanderen in het totaal aantal (46 %).

Figuur 4. Gemiddelde leeftijd van kolonies die over de laatste vijf jaar een toename vertonen (n=8), stabiel zijn (n=6) of afnemen (n=2).

Figuur 5 geeft de evolutie weer van de aantallen op slaapplaatsstellingen sinds 2003/04. De ongewone afname in januari 2009 buiten beschouwing gelaten, kunnen we stellen dat de winteraantallen in Vlaanderen de voorbije drie winters vrij stabiel waren.

In Wallonië (en Brussel) werden in januari eveneens merkelijk minder Aalscholvers geteld dan gewoonlijk (2400 exemplaren op 36 slaapplaatsen). Hoewel dit ook hier in belangrijke mate kan toegeschreven worden aan vorstmigratie, kent de Waalse populatie tevens een afname over langere termijn (LOLY et al. 2009).

Figuur 5. Aantal Aalscholvers op slaapplaats-tellingen in Vlaanderen, 2003/04 – 2008/09

Internationaal

De aantalsontwikkeling van de Aalscholver wordt ook op populatieniveau opgevolgd. Via gecoördineerde tellingen op Pan-Europese schaal probeert de Cormorant Research Group van Wetlands International met een zekere regelmaat gebiedsdek-kende informatie te verzamelen over aantallen en verspreiding. De Aalscholvers in het West-Palearctisch gebied kunnen op basis van verspreiding en trekbewegingen grosso modo in drie groepen worden verdeeld: (1) de Noordzee-Atlantische en West-Mediterrane populatie, (2) de Baltisch/centraal Europese populatie en (3) de Zwarte Zee en Oost-Mediterrane populatie. Dit betekent evenwel niet dat er tussen deze groepen helemaal geen uitwisseling bestaat.

In 2006 vond een eerste grootschalige broedvogelinventarisatie plaats terwijl eerder in januari 2003 een internationale simultaantelling van slaapplaatsen werd georga-niseerd. De resultaten van deze tellingen zijn samengevat in Tabel 1.

België maakt deel uit van de Noordzee-Atlantische/West-Mediterrane populatie waarvan het broedbestand in 2006 op bijna 122.000 paren werd geschat. Het aan-deel van de Belgische broedkolonies in dit totaal was klein: 1647 paren (1,3 %). De

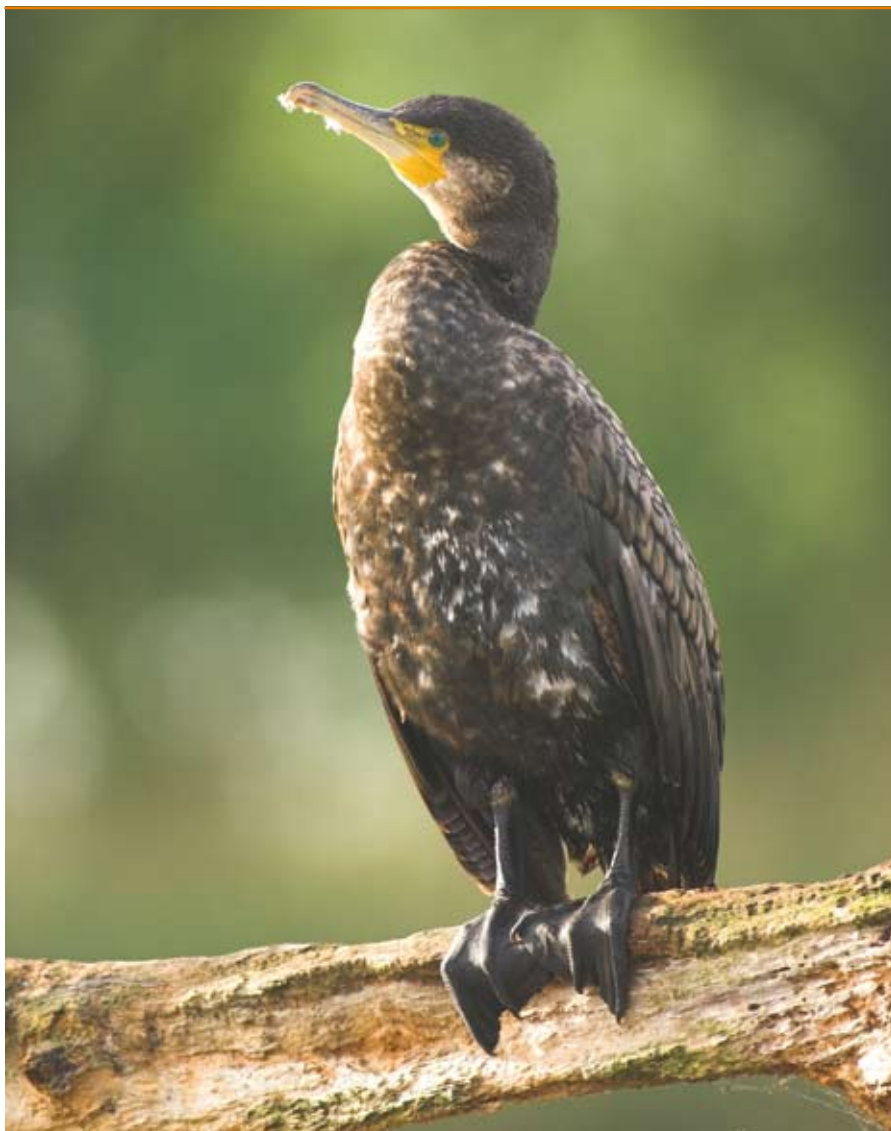
Regionale groep/populatie	Wintertelling 2003		Broedvogelcensus 2006	
	Aantal exemplaren	%	Aantal nesten	%
(1) Noordzee-Atlantische en West-Mediterrane	346.524	51	121.763	32
(2) Baltisch/centraal Europese	214.413	32	162.691	44
(3) Zwarte Zee/Oost-Mediterrane	114.898	17	87.882	24
Totaal	675.835	100	327.336	100

Tabel 1. Resultaten van twee internationale tellingen van Aalscholvers in het West-Palearctisch gebied, met inbegrip van Noord-Afrika en het Midden-Oosten (47 landen), opgedeeld volgens de drie geografische populaties (gegevens Wetlands International).

wintertelling 2003 gaf voor België een totaal van 8430 exemplaren, ongeveer 2,4 % van het totale aantal in de desbetreffende regio.

Meer informatie over deze tellingen werden samengevat in een kleine brochure van Wetlands International (te downloaden op de website <http://web.tiscali.it/sv2001/>). Om inzicht te krijgen in de trend van de laatste jaren werd een nieuwe internationale slaapplaatstelling verricht in januari 2009. De resultaten van deze telling volgen later.

Aalscholver – Yves Adams/Vilda

Koen Devos

koen.devos@inbo.be

Literatuur

LOLY P., J.-Y. PAQUET, J.-P. JACOB & S. LEUNEN, 2009. Les recensements hivernaux d'oiseaux d'eau en Wallonie et à Bruxelles en 2008-2009. *Aves* 46: 97-111.

WETLANDS INTERNATIONAL, 2008. Cormorants in the Western Palearctic. Distribution and numbers on a wider European scale.

Watervogels langs de Zeeschelde en Rupel, winter 2008/09

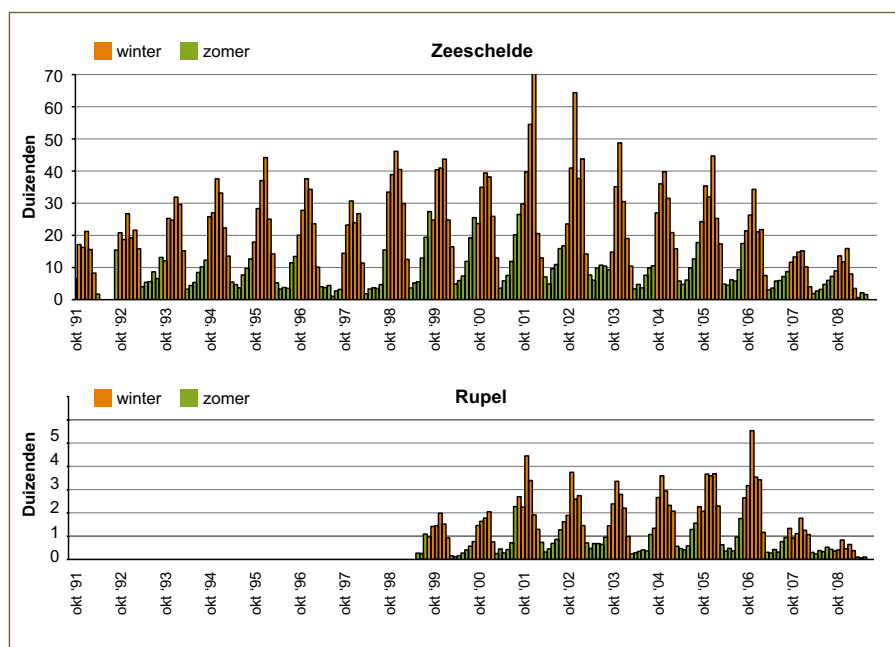

Pijlstaarten – Yves Adams/Vilda

Sinds 1991 voert het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) watervogeltellingen uit op de Zeeschelde, waarbij gebruik gemaakt wordt van boten die ter beschikking worden gesteld door W&Z Afdeling Zeeschelde en DAB afdeling vloot. Iedere maand wordt bij laagwater de volledige Zeeschelde (en een deel van de Rupel) afgevaren. De rivier wordt hiervoor opgedeeld in drie trajecten die gedurende drie opeenvolgende dagen worden geteld: Antwerpen-Grens, Antwerpen-Dendermonde en Dendermonde-Gent. Voor het Groot Buitenschoor wordt gebruik gemaakt van de (land)tellingen van de conservator (Frank Wagemans) omdat het gebied vanaf de boot niet volledig te overzien is. In deze bijdrage wordt een bondig overzicht gegeven van de telresultaten tijdens het seizoen 2008-2009 en een aantal trends op langere termijn.

De Zeeschelde

De zeer lage aantallen van de vorige winter zetten zich voort, ook al was de winter relatief streng. Het maximaal aantal watervogels langs de Zeeschelde kwam andermaal niet boven 16.000 en bedroeg minder dan dat van de eerste telwinter (1991/92) (Figuur 1). De verschillen tussen zomer- en winteraantallen worden kleiner.

Figuur 1. Maandelijkse totalen van de watervogels langs de Zeeschelde weergegeven in duizenden. (oktober 1991 – juni 2009) en langs de Rupel tot aan Wintam (juli 99-juni 2009), meeuwen niet meegerekend.

Onderstaande tabel vat de resultaten van afgelopen winter voor de belangrijkste soorten samen. De aantallen worden getoetst aan de meest recente populatieschattingen (1 %-normen ontleend aan Wetlands International - Population Estimates 4) en vergeleken met de maximale aantallen die werden geteld in voorgaande seizoenen.

Zeeschelde	Jul	Aug	Sep	Oct	Nov	Dec	Jan	Feb	Mrt	Apr	Mei	Jun	Max 91/09	Max 07/08	1% norm
Grauwe Gans	1	290	197	146	838	302	1.263	408	38	2	17	0	4.706	912	4.000
Bergeend	118	55	40	85	75	71	94	208	382	209	615	202	2.484	407	3.000
Smient			131	230	930	405	2.384	495	498		5		5.159	1.173	15.000
Krakeend	2	76	266	272	569	931	1.444	461	255	125	172	11	4.047	944	600
Wintertaling	23	141	992	902	2.251	3.082	2.208	1.981	760	49		2	28.891	3.946	4.000
Wilde Eend	2.393	2.899	2.698	3.819	4.892	4.070	6.801	2.923	796	163	703	975	15.891	4.615	20.000
Pijlstaart		1		21	42	7	12	27	3				1.186	46	600
Tafeleend			1		35	48	94	2			2		13.579	17	3.500
Kuifeend	5		8		6	8	167	10		2		8	3.090	84	10.000
Meerkoet	21	23	83	74	91	39	389	111	26	21	13		2.266	181	17.500
Kievit	672	1.615	2.276	2.325	2.669	1.736	58	381	31	42	46	83	6.561	3.008	20.000
Bonte Strandloper		3			427	545	102	224					2.338	741	14.000
totaal	4.760	6.002	7.269	8.968	13.623	11.773	15.915	8.000	3.491	635	2.146	1.594	70.333	15.214	

Tabel 1. Resultaten van de boottellingen van watervogels 2008/2009 langs de Zeeschelde voor de belangrijkste soorten. Seizoensmaxima zijn vetjes weergegeven. Ter vergelijking wordt ook het maximum van vorig seizoen vermeld, evenals het absolute maximum sinds 1991. Aantallen die de 1 %-overschrijden zijn van internationaal belang.

Krakeend is net als vorige winter de enige soort die de 1% norm haalt, echter enkel in december en januari. De **Wintertaling** vertoonde een verder afname ten opzichte van vorig seizoen, terwijl **Wilde Eend** een toename liet noteren (en daarmee met voorsprong de talrijkste soort wordt). Groepen **Tafeleenden** bleven ook deze winter opvallend afwezig. De aantallen **Kieviten** bleven redelijk hoog in nazomer en najaar maar kenden daarna een sterke terugval als gevolg van de strenge vorst.

Krakeend – Yves Adams/Vilda

De Rupel

Sinds juli 1999 worden ook de watervogels langs de Rupel geteld op het traject van de monding tot de oude sluis van Wintam. Tot 2006 waren er op dit traject enkele duizenden watervogels te tellen, maar ook hier zijn de aantallen recent heel sterk gedaald. De aantallen van **Wilde Eend** verschillen nog nauwelijks van die van de **Wintertaling**. Deze laatste blijft hier voorlopig nog de meest talrijke soort en ook de enige met een typisch overwinteringspatroon. De grote groepen **Pijlstaarten**, **Tafeleenden**, **Kuifeenden** en zelfs **Meerkoeten** van weleer zijn niet meer te bespeuren.

Rupel	Jul	Aug	Sep	Oct	Nov	Dec	Jan	Feb	Mrt	Apr	Mei	Jun	Max 95-08	Max 07-08
Bergeend	3	9	1	2	6	13	1	19	32	37	38	19	204	178
Krakeend	5	4	53	6	13	21	78	13	17	16	10		510	301
Wintertaling		1	107	63	191	391	220	435	290	23			2.090	818
Wilde Eend	214	401	99	82	37	70	104	50	20	8	5	49	1.072	518
Pijlstaart					6	8	2	31	8				254	54
Tafeleend						6				1			1.320	67
Kuifeend	36				4			2					406	97
Meerkoet	6	14	1	7		7	17	6					360	107
Kievit	49	78	146	166	122	290	4			2	1	6	887	549
Bonte Strandloper						13	16	68					574	66
totaal	332	523	434	359	405	835	462	640	376	102	68	100	5.532	1.770

Tabel 2. Resultaten van de boottellingen van watervogels tussen de Rupelmonding en de sluis van Wintam (telseizoen 2008/2009).

Hiertegenover staat dat stroomopwaarts tussen Boom en Rumst zich het patroon herhaalt dat eerder op de Zeeschelde en het stroomafwaartse deel van de Rupel was waar te nemen. De hoge aantallen overwinterende watervogels in dit gedeelte getuigen van de herstellende waterkwaliteit nu het rioolwater van Brussel gezuiverd wordt. Op dit korte traject werden tijdens de midmaandelijke wintertellingen opvallend hoge aantallen watervogels vastgesteld, met telkens meer dan duizend Wintertalingen (1604 in december 2008) en relatief veel minder Wilde Eenden. In januari werden er 767 Pijlstaarten waargenomen (van internationaal belang) en het aantal Tafeleenden overtrof hier dat van de Zeeschelde (telgegevens Erik De Keersmaecker).

Zoals eerder gemeld zijn staan de grote veranderingen in aantallen en verspreiding van watervogels in het Zeeschelde-estuarium in relatie tot wijzigingen in de waterkwaliteit en daaraan gerelateerde veranderingen in het voedselaanbod.

Erika Van den Bergh
erika.vandenbergh@inbo.be
 Jan Soors
 Nico De Regge

10 jaar Sterrenschiereiland: een jubileum met gemengde gevoelens

Dwergster met visje - Yves Adams/Vilda

Vlaanderen telt in totaal 24 zogenaamde vogelryke gebieden die zijn aangewezen als Speciale Beschermingszone in het kader van de Vogelrichtlijn. Dit zijn gebieden waar soorten die op de Bijlage I van de Vogelrichtlijn staan regelmatig voorkomen of jaarlijks broeden, gebieden waar meer dan 1% van de geografische populatie van een bepaalde vogelsoort (of ondersoort) voorkomt (als doortrekker of overwinteraar) en gebieden waar concentraties van meer dan 20 000 watervogels voorkomen. Deze gebieden zijn dus op internationaal vlak uiterst belangrijk voor het voortbestaan van een of meerdere vogelsoorten omdat een belangrijk deel van hun geografische populatie hier geregeld verblijft. In Vlaanderen gaat het dan meestal om overwinterende water- en trekvogels. Wanneer we spreken over broedvogels is er maar een beperkt aantal gebieden van belang op internationale schaal en de Speciale Beschermingszone 'Kustbroedvogels te Zeebrugge-Heist' spant daarbij de kroon.

Zeebrugge: een thuishaven voor kustbroedvogels

In 1976 werd een begin gemaakt met de uitbouw van de oude haven van Zeebrugge aan de zeezijde. Hiervoor werden twee strekdammen aangelegd, die in 1989 voltooid waren. De uitbouw van deze voorhaven gebeurde gefaseerd, waarbij steeds nieuwe terreinen werden opgespoten en in gebruik genomen. Op die manier waren er steeds gunstige biotopen voor kustbroedvogels aanwezig op wisselende plaatsen binnen het havengebied. Door de verschillende opspuitingen met zand en slib ontstond tussen de westelijke strekdam en de oude kademuur een voor stern en plevieren zeer geschikt broedbiotoop. Al meteen in 1985 vestigden zich hier de eerste Dwergsterren *Sternula albifrons* en Strandplevieren *Charadrius alexandrinus*. Dit zijn typische pioniersoorten die voor de nestbouw zijn aangewezen op schaars begroeide terreinen. Met de komst van de eerste vegetatie werd hun voorbeeld binnen enkele jaren gevolgd door Visdief *Sterna hirundo* en een jaar later, toen zich ook de eerste Kokmeeuwen *Croicocephalus ridibundus* in de voorhaven hadden gevestigd, ook door Grote Stern *Sterna sandvicensis*. Daarna volgde de vestiging van andere meeuwensoorten (Stormmeeuw *Larus canus*, Zwartkopmeeuw *Ichthyaetus melanocephalus*, Zilvermeeuw *Larus argentatus* en Kleine Mantelmeeuw *Larus fuscus*) en Bontbekplevier *Charadrius hiaticula*. Recent zijn ook broedgevallen van Geelpootmeeuw *Larus michahellis* en Grote Mantelmeeuw *Larus marinus* vastgesteld.

Zowel aantallen als de broedplaatsen van deze kustbroedvogels waren in de loop der jaren aan sterke veranderingen onderhevig. Als gevolg van ingrijpende verande-

ringen in de voorhaven zijn er nieuwe geschikte broedgebieden ontstaan. Tegelijk zijn bestaande gebieden verdwenen of ongeschikt geworden als gevolg van ingebruikname als bedrijventerrein, vegetatiesuccessie of sterke verstoringdruk. Op andere terreinen werden in samenspraak met het havenbedrijf en in samenwerking met het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB) en het Departement Mobiliteit en Openbare Werken (MOW) van de Vlaamse Overheid maatregelen genomen om te voorzien in geschikte broedgebieden (aanleg van schelpenstroken, maaien etc.). Andere belangrijke verschuivingen in de broedpopulaties waren het gevolg van het ontstaan van nieuwe broedgelegenheden nadat in 1998 het Vlaamse natuurservaat (VNR) 'Baai van Heist' werd afgesloten voor publiek en door het opspuiten van het 'Sternenschiereiland' aan de oostelijke strekdam.

Het Sternenschiereiland: ontstaan en evolutie

De aanwezigheid van de internationaal beschermde sternenkolonies op de haven-terreinen in de westelijke voorhaven van Zeebrugge betekende dat het juridisch gezien onmogelijk was om deze terreinen economisch te ontwikkelen. Daarom werd gezocht naar een alternatieve broedlocatie voor deze vogels. Ecologisch gezien werd een eiland als optimaal beschouwd want bij een broedgebied dat grenst aan het vasteland kan een zekere duurzaamheid alleen worden verzekerd middels een actief beheer tegen landroofdieren en successie van de vegetatie.

Het Sternenschiereiland in 2005 (laag tij).

Het Sternenschiereiland in 2009 (hoog tij).

Uiteindelijk werd toch geopteerd voor een schiereiland dat grenst aan de oostelijke havenstrekdam ten noorden van de toenmalige LNG-terminal (het huidige Fluxys). Hier werden in 1999 de eerste 3 ha van het nieuwe broedgebied opgespoten. In 2000 werd het schiereiland tot 5 ha uitgebreid en kwamen de eerste pioniersoorten er tot broeden: maar liefst 56 paren Dwergstern, 13 paren Strandplevieren en 1 paar Bontbekplevier. In 2003 kreeg het schiereiland een onderhoudsbeurt waardoor de oppervlakte aangroeide tot ongeveer 7 ha. In 2004 was het succes ongekend en broedden alle drie de sternensoorten in grote aantallen op het schiereiland. In totaal broedden er in dat jaar meer dan 6000 sternenkoppels. In de jaren die volgden werd het gebied nog verder vergroot tot maximaal 9 ha. Er volgden nog enkele onderhoudsbeurten waarbij nieuw schelpenmateriaal werd aangebracht en een gedeelte van de primaire duintjes, die zich als gevolg van de initiële aanplant van Helmgras hadden gevormd, werd geëgaliseerd. Ondanks de toename van het oppervlakte broedden er in de jaren daarna telkens iets minder sternenvogels, maar nog altijd enkele duizenden en er werden enorm veel

Visdief - Glenn Vermeersch

jongen geproduceerd. Het Sternenschiereiland gold als een schoolvoorbeeld van succesvolle allocatie van kustbroedvogels en van integratie van ecologie en economie. Het was tot in het buitenland bekend als een paradijs voor kustbroedvogels. Daar waar Vlaanderen eigenlijk nooit een echt belangrijke rol had gespeeld als broedgebied voor kustbroedvogels was het nu opeens de motor geworden van de gehele Deltapopulatie.

In 2005 werd het Sternenschiereiland, de Baai van Heist en de omliggende havendokken omwille van het hiervoor geschetste belang voor kustbroedvogels afgebakend als Speciale Beschermingszone in het kader van de Vogelrichtlijn: het SBZ-V 'Kustbroedvogels te Zeebrugge-Heist'. Uiteindelijk is het de bedoeling dat het Sternenschiereiland wordt uitgebreid tot 22 ha. Dit is de oppervlakte die nodig wordt geacht om de volledige sternenspopulaties van de westelijke voorhaven een duurzame toekomst te geven.

Aantallen en broedsucces

Bovenstaande veranderingen worden nogmaals kort geschetst in figuur 1. De initiële toename van de aantallen bij de drie sternensoorten in het westelijke havengebied in de periode na de eerste opspuitingen, wordt bij de Dwergstern gevolgd door een afname in de periode 1997-2005 omdat er in het westelijke havengebied alsmaar minder habitat beschikbaar is voor deze pioniersoort. Vanaf 1998 verkoos de Dwergstern meer en meer de oostelijke broedgebieden, eerst het VNR de Baai van Heist en later ook het Sternenschiereiland, waar wel voldoende schaars begroeide stukken aanwezig waren. Met de komst van de Vos (zie § Grondpredatoren) zagen we in 2009 een sterke terugval van het aantal broedparen in het oostelijke havengebied tot slechts 19. Daarnaast hadden in 2009 24 koppels een nieuw opgespoten stukje grond in het westelijke havengebied verkozen als broedgebied. Alhoewel daar geen Vossen aanwezig waren, waren ze daar toch ook niet succesvol vanwege de aanwezigheid van andere grondroofdieren (waarschijnlijk katten).

Ook de Visdief heeft zich vanaf 2002 geleidelijk aan volledig verplaatst naar het oostelijke havengebied. Vanaf het jaar 2000 is het aantal broedparen in het havengebied blijven schommelen tussen de 2000 en 3000 koppels, waarmee het één van de grootste kolonies van Europa was. Helaas zien we ook bij deze soort de desastreuze invloed van de Vos. In 2009 hebben nog maar 125 koppels op het Sternenschiereiland gebroed, allemaal zonder succes. Laat in het seizoen hebben zich in het westelijk havengebied nog 2 kolonies gevormd, in totaal toch goed voor 427 broedparen.

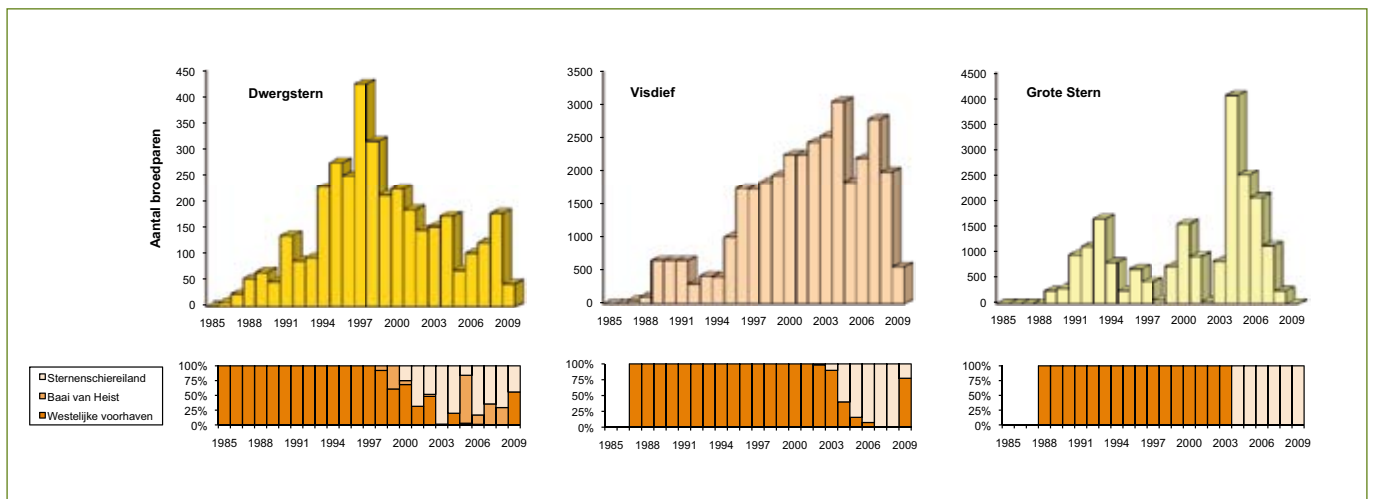
Zilvermeeuw - Glenn Vermeersch

Daar zijn helaas slechts 2 kuikens uitgevlogen omdat de Visdieven in het westelijk havengebied veel last hadden van verstoring door grondroofdieren en er nogal wat oudervogels zijn doodgereden.

De Grote Stern is een verhaal apart. Grote Sterns zijn niet erg plaatstrouw en veranderen gemakkelijk van broedgebied. Vandaar ook dat de Zeebrugse populatie sterke schommelingen vertoont. Zulke fluctuaties zeggen meestal weinig over de lokale omstandigheden. Desalniettemin was er in 2009 initieel hoop op vestiging van een redelijk grote kolonie. Vroeg in het seizoen werd er volop gebaltst en werden kuiltjes gedraaid. Maar ook hier gooide de Vos roet in het eten en vonden we slechts 4 nesten met eieren, die al snel daarna gepredeerd werden.

Door de verstoring door de Vos was het Sternenschiereiland op haar 10de verjaardag veranderd van een paradijs voor sterns tot een plek waar nauwelijks nog sterns aanwezig waren. Het Sternenschiereiland, gekend om haar zeer goede voedselsituatie en navenante broedsucces, heeft in 2009 geen enkel vliegvlug jong opgeleverd.

Figuur 1. Fluctuaties in het aantal broedparen van Dwergstern, Visdief en Grote Stern in het havengebied van Zeebrugge in de periode 1995-2009 (bovenste panelen). De onderste panelen tonen de ruimtelijke verdeling van het aantal broedparen over de westelijke voorhaven, het VNR de Baai van Heist en het Sternenschiereiland.

Enkele kanttekeningen

Bij de afbakening van de SBZ-V 'Kustbroedvogels te Zeebrugge-Heist' werd als kwantitatieve doelstelling vooropgesteld dat er te allen tijde 22 ha hoogkwalitatief en bewezen geschikt bevonden broedhabitat voor de verschillende sternensoorten aanwezig moest zijn binnen de Speciale Beschermingszone. Echter om te verzekeren dat de sterns niet naar een ecologische valkuil werden gelokt waar de nesthabitat weliswaar geschikt is, maar de randvoorwaarden voor het overleven van eieren, jongen en oudervogels niet, werden daaraan ook een aantal kwalitatieve doelstellingen gekoppeld. De kwalitatieve doelstellingen waren als volgt: het behoud van de dynamiek en gunstige successiestadia van de vegetatie, opvolging en voorkoming van predatie door landroofdieren, het beperken van effecten van windturbines, het voorkomen van wezenlijke verstoring, het verzekeren van de kwaliteit van rust- en foerageergebieden en het voorkomen van nestplaatsconcurrentie en predatie door grote meeuwen. In wat hierna volgt worden deze kwalitatieve doelstellingen geëvalueerd.

Een dynamisch milieu

Omdat stern en plevier echte pionierssoorten zijn, is het van belang om een minimale dynamiek te waarborgen. Deze zorgt ervoor dat een groot deel van het eiland uit pioniersvegetatie bestaat. Uiteraard is de dynamiek binnen de beschutting van de havenmuren redelijk beperkt en bovendien werd het eiland 'voor de zekerheid' iets te hoog werd opgespoten. Hierdoor vermindert de inwerking van zout water (die ervoor zorgt dat de vegetatie minder snel groeit) en de overstromingskans tijdens de winter.

Bovendien werd na de eerste opspuitingen Helmgras aangeplant (bij gebrek aan Zandhaver). Enige vegetatie was namelijk vereist om Kokmeeuwen aan te trekken, maar het Helmgras wist zich snel uit te breiden en er trad duinvorming en dus verhoging van grote delen van het eiland op. De vorming van primaire duintjes werd tegengegaan door een aantal keren met bulldozers een stuk van het gebied vrij van vegetatie te maken. Toch was in 2009 ruim 80% van het schiereiland begroeid met hoge vegetatie zodat een groot onderhoud zich opdrong. In het najaar van 2009 werden ingrijpende werken uitgevoerd om de vegetatie terug te dringen. Nagenoeg het volledige schiereiland werd opnieuw vegetatievrij gemaakt. Hier en daar werden stroken hogere vegetatie behouden om Kokmeeuwen nestgelegenheid te bieden.

Het is de bedoeling dat vanaf nu jaarlijks een derde van het schiereiland vegetatievrij wordt gemaakt. Wanneer dit alternerend gebeurt zal er elk jaar geschikt broedhabitat zijn voor zowel de pionierssoorten (Dwergstern en plevier), de soorten van het eerste successiestadium (Visdief en Grote Stern) en de soorten die hogere vegetatie prefereren (Kokmeeuw). Op die manier hebben de stern jaarlijks beschikking over ongeveer 2/3 van de oppervlakte als optimaal broedbiotoop.

Grondpredatoren

Eén van de belangrijkste voorwaarden voor het succesvol zijn van een sternkolonie is dat ze onbereikbaar is voor landpredatoren. Roofdieren zoals Bruine Rat en marterachtigen kunnen het broedsucces sterk reduceren door predatie van eieren en kuikens. Daarnaast verschalken sommige rovers ook adulte vogels op het nest. Vooral verwilderde katten en Vos zijn in dit laatste geval de boosdoeners. Een belangrijk neveneffect vloeit voort uit het feit dat veel landroofdieren 's nachts opereren en dan voor een enorme schrikreactie zorgen onder de sternpopulatie. Bij nachtelijke verstoring blijven oudervogels vaak de hele nacht weg van het nest.

Het ergste scenario is dat de kolonie volledig wordt verlaten, dit is bijvoorbeeld het geval wanneer Vossen geregeld de kolonie betreden. In het buitenland is reeds meermaals voorgevallen dat zich ook in de daaropvolgende jaren geen stern meer vestigen. Daarom wordt er van bij de aanmelding als Vogelrichtlijngebied op gehamerd om maatregelen te nemen zodat landroofdieren het broedgebied niet kunnen bereiken.

Niettemin werd in de voorbije vijf broedseizoenen predatie door landroofdieren vastgesteld op het Sternenschiereiland. Reeds in 2005 waren marterachtigen en raten actief. In 2006 werd voor het eerst predatie door verwilderde katten vastgesteld

Visdief - Glenn Vermeersch

Sternen tussen windmolens - Yves Adams

die tot 35 adulte vogels wisten te verorberen. Door inspanningen van ANB was de predatie door katten in 2007 nihil, maar werden wel enkele tientallen jonge Visdieven en Grote Sterns doodgebeten door ratten. In 2008 waren wederom enkele katten actief op het schiereiland. In totaal werden resten van 77 adulte Visdieven en 3 adulte Dwergsternen gevonden. Het ging hierbij om ruim 1% van de aanwezige Visdievenpopulatie. Een dergelijke extra mortaliteit onder de adulte vogels is op den duur nefast voor een sternpopulatie.

Het grootste probleem met landroofdieren deed zich echter voor tijdens het broedseizoen 2009 toen voortdurend 2 Vossen actief waren op het Sternenschiereiland. De Vossen ruimden systematisch nesten en jongen van Zwartkopmeeuw, Kokmeeuw, Visdief, Dwergstern en Grote Stern op. Bovendien was de nachtelijke verstoring funest. De nesten werden massaal verlaten en het broedsucces was nihil. De Vossen wisten ook de omheining van schrikdraad, die ad hoc was gespannen ter bescherming van een deel van de kolonie, te omzeilen. Het Departement Mobiliteit en Openbare Werken van de Vlaamse Overheid en ANB hebben zich er dan ook toe geëngageerd om het schiereiland tegen volgend broedseizoen hermetisch af te sluiten voor landroofdieren door middel van een afrastering.

Windmolens

Omdat er in het recente verleden jaarlijks ruim 1% van de sternpopulatie tegen de windmolens op de Oostdam vloog, werd in het Koninklijk Besluit opgenomen dat er in samenspraak met de uitbater van het turbinepark (Aspiravi) naar dient te worden gestreefd om de situatie te optimaliseren en nieuwe windmolens te plaatsen. Het doel hiervan was een winwinsituatie te bekomen waarbij een hoger rendement wordt bereikt en minder slachtoffers onder de sterns worden gemaakt (de meeste sterns zouden onder de wieken van de nieuwe windmolens door vliegen).

Tijdens het najaar 2008 en de eerste maanden van 2009 werden de oude windmolens verwijderd en vervangen door hogere turbines. In 2009 werden inderdaad nauwelijks windmolenslachtoffers gevonden. Dit is uiteraard grotendeels het gevolg van het feit dat er nauwelijks vogels gebroed hebben op het Sternenschiereiland, maar allicht ook deels te wijten aan het feit dat sterns er gemakkelijker onderdoor en tussen kunnen vliegen. Dit zal de komende jaren verder worden opgevolgd door het INBO.

Grote meeuwen

Er is door het INBO al meermaals gewezen op de mogelijke gevolgen van het ontwikkelen van de broedterreinen in de westelijke voorhaven waar de kolonies Zilvermeeuwen (2417 koppels in 2009, >1% van de biogeografische populatie) en Kleine Mantelmeeuwen (4484 koppels in 2009, >1% van de biogeografische populatie) zijn gevestigd. Er wordt verwacht dat wanneer de broedgebieden verdwijnen en er geen afdoende opvanggebieden worden voorzien, een gedeelte van de meeuwen uit de westelijke voorhaven zal uitzwermen over de kustgemeenten en natuurgebieden zoals het Sternenschiereiland en de Baai van Heist. Dit proces is overigens al op beperkte schaal vastgesteld in de periode 2006-2008 toen als gevolg van werken in de westelijke haven en verstoring door Vossen enkele tientallen koppels (voornamelijk Zilvermeeuw) zich hebben verplaatst naar het oostelijke havengebied (Fluxys terminals, Sternenschiereiland en VNR Baai van Heist), de directe omgeving van Zeebrugge (o.a. Heist en Knokke) en naar kolonies in Nederland en Frankrijk.

Succesvol vervolg

De geschiedenis van het Sternenschiereiland is voorlopig dus een combinatie van welslagen en falen. De verhuis van de stern en van het westelijke havengebied naar het schiereiland is wonderwel geslaagd en de voedselomstandigheden in de omgeving waren meestal uitstekend. Problemen stelden zich naar verwachting vooral met de successie van de vegetatie en met landpredatoren. Ook liep de uitbreiding van het schiereiland naar 22 ha gevoelige vertraging op.

De nabije toekomst ziet er wat dat betreft beter uit. Op basis van nieuwe orthografische foto's valt op te maken dat het effectieve broedgebied nog altijd maar 7,1 ha bedroeg. In het naseizoen van 2009 is het schiereiland echter verder vergroot, maar zijn de nieuwe afmetingen nog niet bekend. Dat zal echter nog altijd verre van 22 ha zijn, zodat de kwantitatieve doelstelling nog lang niet is behaald. Tegelijkertijd werden grote delen van het schiereiland vrijgemaakt van vegetatie, zodat het Sternenschiereiland volgend broedseizoen weer grotendeels geschikt zal zijn als broedgebied. Momenteel wordt overlegd hoe voorkomen kan worden dat landroofdieren het schiereiland kunnen bereiken en hopelijk kunnen we vanaf 2010 weer vol lof spreken over ons Vlaamse vogelparadijs en kan het de naam Sternenschiereiland weer met alle eer dragen.

**Eric WM Stienen
& Wouter Courtens**
eric.stienen@inbo.be

Kolonie Grote Stern en te Zeebrugge – Yves Adams/Vilda

Zestien jaar Bijzondere Broedvogels tellen: hoe volledig zijn de gegevens?

Geoorde Fuut – Glenn Vermeersch

Het project Bijzondere Broedvogels Vlaanderen (BBV) ging in 1994 van start op het voormalige Instituut voor Natuurbehoud (nu Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, INBO). Het had als doel de jaarlijkse aantalsontwikkeling van zeldzame en weinig algemene (<150 broedparen), koloniebroedende en exotische vogels te volgen, in totaal een 90-tal soorten (Devos & Anselin, 1996). Ondertussen werd voor heel wat van die broedvogels goede informatie verzameld over de lange termijnevolutie van hun populaties. Bij een aantal soorten loopt dit echter minder vlot en blijven de gegevens té onvolledig om betrouwbare aantals-schattingen te kunnen maken. Welke soorten zijn dat en wat kunnen we doen om dit te verbeteren? In hetgeen volgt nemen we deze problematiek even onder de loupe.

Waar, hoe en wie tellen?

Het project beoogt een gebiedsdekkende telling voor Vlaanderen. Er wordt dus niet gewerkt met steekproefhokken, noch trajecten of punttellingen. De cijfers die we willen bekomen zijn absoluut. De methode wordt uitgelegd in een handleiding (Anselin et al 2003, Devos 1994). Er wordt zoveel mogelijk gestreefd om territoria te karteren, waarbij onderscheid gemaakt wordt tussen zekere, mogelijke en waarschijnlijke broedgevallen volgens een internationaal erkend codesysteem. Een groot deel van de tellingen wordt uitgevoerd door vrijwillige veldwaarnemers. Die zijn voornamelijk, maar niet uitsluitend, afkomstig uit het vrijwilligersnetwerk van Natuurpunt.vzw, waarmee er nauw wordt samengewerkt. Per ornithologische regio is er een vrijwillige coördinator die verantwoordelijk is voor de plaatselijke organisatie van het veldwerk en de doorstroming van de gegevens naar het INBO, al dan niet via de online invoermodule <http://broedvogels.inbo.be>. Op het INBO wordt aanvullende informatie verzameld in het kader van specifieke, al dan niet tijdelijke gebieds- of soortprojecten. Voorbeelden hiervan zijn het zeevogelonderzoek, de monitoring van het Linkeroevergebied en het PINK-project in de kustduinen.

De 4 nauwkeurigheidscategorieën

De bekomen aantallen voor Vlaanderen worden in 4 nauwkeurigheidscategorieën onderverdeeld, aflopend van hoogste volledigheid (4) tot laagste (1). In de hoogste categorie vallen soorten waarvan de populatie zo goed als volledig werd geïnventariseerd. De volgende categorie groepeerde soorten waarvan de inventarisatiegege-

vens een aantal hiaten kunnen vertonen maar waarvoor echter goede aanvullende gegevens voorhanden zijn (bvb uit literatuur of lokaal onderzoek los van BBV). Het kunnen ook moeilijk te inventariseren soorten zijn die in bepaalde gebieden gemakkelijk over het hoofd worden gezien, waardoor volledig tellen sowieso problematisch is. Bij deze categorieën gaan we ervan uit dat tenminste 70 % van de populatie geteld is. In de twee laagste categorieën vallen respectievelijk de soorten met grote hiaten in de inventarisatie en meestal onvoldoende voor een redelijke schatting en deze waarvan de gegevens helemaal onvoldoende zijn om Vlaamse aantallen uit te extrapoleren. De soorten worden in de juiste categorie ondergebracht op basis van meldingen van de regionale coördinatoren of van de waarnemers zelf over de volledigheid van de tellingen. Die informatie wordt expliciet gevraagd. Ook een vergelijking met het gekende verspreidingsgebied, zeker na de broedvogelatlas wordt gebruikt. Heel zeldzame of eerder accidentele soorten worden toegewezen aan categorie 4 indien we weten dat er voldoende naar gezocht werd of losse waarnemingen een aan-of afwezigheid kunnen bevestigen.

In tabel 1 zie je de verdeling van de soorten over de 4 nauwkeurigheidsklassen per soortgroep (zeldzame, koloniebroeders en exoten) voor de meest recente Vlaamse aantalsbepalingen uit de broedseizoenen 2006 en 2007. Voor de details per soort verwijzen we naar het laatste broedvogelrapport (Vermeersch & Anselin, 2009). We zien dat van de 87 beschouwde soorten er voor 63 (73%) zeer goede tot goede schattingen beschikbaar zijn (categorie 4 en 3), een mooi resultaat. Zeldzame soorten zien we vooral in de twee hoogste categorieën, exoten vooral in de twee laagste. Wat ook opvalt is dat kolonievogels bijna uitsluitend tot categorie 4 behoren.

groep	4	3	2	1
kolonie	20	1	0	0
zeldzaam	23	16	9	4
exoot	1	2	7	4
totaal	44	19	16	8

Tabel 1: Verdeling van de BBV soortgroepen over de 4 volledigheidscategorieën

Kolonievogels

Van de kolonievogels worden de meeste soorten bijna gebiedsdekkend geteld. Van sommige bezitten we al lange tijdsreeksen (Blauwe Reiger, Aalscholver, Roek) en worden de soorten traditioneel goed opgevolgd, wat de nauwkeurigheid van de totale aantallen uiteraard ten goede komt. Andere als Kwak, Lepelaar, Kleine Zilverreiger, Geoorde Fuut en de verschillende soorten stern en meeuwen komen meestal maar in enkele of in een vrij beperkt aantal en bovendien goed gekende (en opgevolgde) gebieden voor. Ze worden ook daarbuiten steeds goed genoteerd. Van zeer zeldzame soorten zoals Grote Zilverreiger, Witwangstern en Bijeneter worden waarnemingen ook goed bijgehouden en gemeld. Van Blauwe Reiger ontvangen we niet meer jaarlijks van elke kolonie gegevens. Tot nu toe was het mogelijk door extrapolatie met vergelijking uit de atlasperiode een redelijke schatting te maken. We hadden tot nu toe het voordeel dat er in de periode 2000-2007 geen koude winters waren die hadden kunnen zorgen voor sterke fluctuaties die extrapolatie bemoeilijken. Om de werkdruk te beperken, zou in de toekomst het jaarlijks tellen over een vast aantal kolonies eventueel een optie kunnen zijn. Ook van de Oeverzwaluw krijgen we maar gegevens van een deel van

Porseleinhoen - Glenn Vermeersch

de kolonies. Tellen van deze kolonies is arbeidsintensief en zou misschien enkel om de 2 of 3 jaar kunnen gebeuren.

Zeldzame soorten

Van de zeldzame soorten wordt een groot aantal gebiedsdekkend geteld of kan toch voldoende nauwkeurig geschat worden door aanvullende gegevens en extrapolaties. Het betreft hier soorten die goed gevolgd (kunnen) worden om meerdere redenen. Hun populaties kunnen klein zijn, of de soorten opvallend, of aanwezig in een typisch habitat, of beperkt zijn tot een paar regio's waar ze goed geteld worden (of een combinatie van factoren). Bij het plaatsen van de soorten in categorie 3 wordt rekening gehouden met meldingen van reco's over onvolledige tellingen in hun regio. Dit gebeurt al dan niet in combinatie met lagere trefkans bij sommige soorten door hun gedrag of door de afwijkende periode waarin ze broeden (bvb Porseleinhoen, Kruisbek). Een bijzonder geval is de Kleine Plevier die samen met Tureluur en Kluut vanaf 1997 in het BBV project werd opgenomen, omdat die toch (toen) vrij gebiedsdekkend werden geteld. Hun populaties waren toen echter wel al hoger dan de oorspronkelijke grens van 150 broedparen om als 'zeldzame soort' opgenomen te worden. De toename in aantal en in verspreiding heeft er nu toe geleid dat de informatie over de Kleine Plevier nu minder volledig is dan voorheen. Van 10 soorten vertonen de inventarisatiegegevens echter toch nog grote hiaten en zijn onvoldoende om een betrouwbare aantalsschatting te maken, waardoor ze in categorie 2 terecht komen. Dit zijn grotendeels ook de 'talrijkste' soorten onder de zeldzaamheden, die ondertussen meer dan 150 broedparen hebben waardoor een voldoende nauwkeurige jaarlijkse telling niet meer mogelijk is (bvb. Wespendif, Havik, IJsvogel). Ook soorten zoals Grote Gele Kwik en Europese Kanarie worden niet meer gebiedsdekkend geteld omdat in sommige regio's het inventariseren ervan erg arbeidsintensief is. Van Tureluur, Grauwe Gors en Sijs, de enige 'zeldzame soorten' in categorie 1, zijn de gegevens momenteel ook erg onvolledig. Voor sommige van deze soorten kan in de toekomst hun trend misschien wel via het Algemene Broedvogel monitoringsproject verkregen worden. De haalbaarheid hiervan moet nog geanalyseerd worden (zie verder). Wespendif en IJsvogel zijn soorten van Bijlage I van de Europese Vogelrichtlijn en moeten nauwkeuriger gevolgd worden. Hierover gaan we verder in bij de paragraaf over deze soortgroep.

Exoten

De meeste exoten vallen in de twee laagste categorieën. Soorten als Canadese Gans, Brandgans en Nijlgans zijn zodanig in aantal toegenomen dat een volledige jaarlijkse gebiedsdekkende telling niet meer mogelijk is. Tellen van die exoten is al enkele jaren optioneel wegens de hoge tijdsinvestering die hiervoor noodzakelijk werd. Andere, minder talrijke soorten zoals bvb. Zwarte Zwaan, Carolina eend en Mandarijneend worden niet nauwkeurig geteld door enerzijds een gebrek aan interesse en anderzijds hun voorkomen in vaak moeilijk te bezoeken privédomeinen. Regelmatige (niet noodzakelijk jaarlijkse) betrouwbare populatiecijfers van alle exoten blijven echter noodzakelijk om in de toekomst hun aantalsevolutie te kunnen blijven evalueren.

Bijlage I soorten van de Europese Vogelrichtlijn

Binnen het BBV project worden momenteel 22 van de 26 regelmatige broedvogels van Bijlage I jaarlijks gevolgd. Het merendeel hiervan behoort tot categorie 4 of 3 (Porseleinhoen, Middelste Bonte Specht), en slechts twee soorten vallen in categorie 2 (Ijsvogel, Wespendiff). Vier Bijlage I soorten vallen niet onder het BBV-project nl. Blauwborst, Boomleeuwerik, Nachtzwaluw en Zwarte Specht. Ze werden bij de start van het project in 1994 niet opgenomen omdat de grens voor “zeldzaamheid” toen werd bepaald op minder dan 150 broedparen. Momenteel vallen ze dus feitelijk onder categorie 1 en 2. Het zal echter wel noodzakelijk zijn al de Bijlage I soorten in de toekomst nauwkeurig te volgen in het kader van de verplichte Natura 2000-rapportering en de Gewestelijke Instandhoudingsdoelstellingen.

De toekomst

In het kader van de Europese verplichtingen maar ook van het nieuwe Vlaamse Soortendecreet, is het verzamelen van betrouwbare aantalsschattingen en/of trends van zowel Bijlage I soorten, Rode lijstsoorten als exoten een niet te onderschatten taak geworden. De reeds bestaande BBV en ABV monitoringsprojecten spelen hierbij een belangrijke rol. Om een goede en efficiënte gegevensverzameling te kunnen blijven garanderen, zal er in de komende maanden goed nagedacht moeten worden op welke manier dit kan gebeuren. Uit het vorige is het duidelijk dat de informatie die we over een aantal soorten verkrijgen zeker nog niet optimaal is, en er oplossingen moeten gezocht worden om deze toestand te verbeteren.

In de eerste plaats moeten we kunnen garanderen dat zeker van alle Bijlage I soorten de gegevens voldoende nauwkeurig zijn om bruikbaar te zijn voor de rapportage naar Europa en het evalueren van de gewestelijke instandhoudingsdoelstellingen. Voor de meeste is dit gelukkig al het geval, maar er zullen zeker nog blijvend extra inspanningen noodzakelijk zijn. In het kader van een nog op te starten meetnet met betrekking tot Natura 2000 (Onkelinx et al, 2008) zal hier de nodige aandacht aan gegeven worden. Voor de meer algemene vogelrichtlijnsoorten kunnen ABV-data op termijn misschien gedeeltelijk een oplossing bieden, maar een analyse van de efficiëntie hiervan moet nog gebeuren. De verwachting is dat de methode goede resultaten zal opleveren voor Blauwborst en Boomleeuwerik. Voor Zwarte Specht (en Wespendiff) is het nog onduidelijk of de soort in voldoende hoge dichtheden voorkomt en of ze een voldoende hoge trefkans heeft om significante trends af te leiden uit het ABV-project. Voor Nachtzwaluw en Ijsvogel zal een goede

Blauwe Reiger - Koen Devos

Nijlgans - Glenn Vermeersch

Literatuur

ANSELIN A., K. DEVOS & G. VERMEERSCH, 2003. Project Bijzondere Broedvogels Vlaanderen. Handleiding. IN.A.2003.77. Instituut voor Natuurbehoud, Brussel.

DEVOS K. 1994. Handleiding Project Bijzondere Broedvogels Vlaanderen. Instituut voor Natuurbehoud & Vlavico, Kiewit & Gent.

DEVOS K. & A. ANSELIN, 1996. Kolonievogels en zeldzame broedvogels in Vlaanderen in 1994. Rapport Instituut voor Natuurbehoud 96/20, Vlavico-rapport 96/1.

ONKELINX T., P. VERSCHELDE, J. WOUTERS, D. BAUWENS & P. QUATAERT, 2008. Ontwerp en evaluatie van meetnetten voor het milieu- en natuurbeleid. Steekproefgrootteberekeningen en analyse van de kosteneffectiviteit. Vlaamse Overheid. Departement Leefmilieu, Natuur en Energie, Instituut voor Natuurbehoud, Brussel.

VERMEERSCH G. & A. ANSELIN, 2009. Broedvogels in Vlaanderen in 2006-2007. Recente status en trends van Bijzondere Broedvogels en soorten van de Vlaamse Rode Lijst en/of Bijlage I van de Europese Vogelrichtlijn. Mededeling van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, nr 3, Brussel.

trendbepaling wellicht onmogelijk zijn zonder een specifieke telmethode. Zeker in relatie met het evalueren van de voortgang in verband met de gestelde populatiedoelen moeten we tevens kunnen garanderen dat een aantal Bijlage I soorten niet enkel binnen Natura 2000 maar ook erbuiten blijvend gevolgd worden.

Rode Lijst-soorten die niet binnen het BBV geteld worden zullen allicht voor een groot deel opgevangen worden door het ABV-project, waardoor we op lange termijn hun trends zullen kunnen bepalen.

Voor exoten is momenteel nog geen strategie opgesteld over het opvolgen van de populaties op lange termijn. Ook hierover zal de komende maanden naar een efficiënte oplossing gezocht worden.

Het merendeel van deze voor de Vlaamse overheid en voor Europa noodzakelijk gegevens wordt verzameld door vrijwillige medewerkers. Een blijvende ondersteuning en waardering van vrijwilligersnetwerken is primordiaal om dergelijke niet te onderschatten inspanningen op lange termijn te kunnen blijven garanderen. Nchtans blijft dit een vrij 'kwetsbaar' systeem en zouden ook meer middelen moeten kunnen vrijkomen om zij het tijdens de broedperiode hiaten in de inventarisaties te laten opvullen door professionele krachten. In sommige regio's is de werking nog niet optimaal en blijven voorlopig de gegevens onvolledig. De hernieuwde stimulans via Natuurpunt.Studie zal hier in de nabije toekomst hopelijk aan kunnen verhelpen. Het streven naar een vlotte doorstroming van een aantal waarnemingen van BBV-soorten tijdens het broedseizoen, door vrijwilligers ingevoerd in het door Natuurpunt.vzw gebruikte onlineinvoersysteem waarnemingen.be vanaf 2008, zal de volledigheid van de gegevens alleen maar ten goede komen.

Besluit

Het project Bijzondere Broedvogels Vlaanderen heeft door de jaren zijn nut bewezen als bron van informatie voor allerlei beleidsvragen en verplichtingen van lokaal tot internationaal niveau. Voor 73 % van de gevolgde soorten kunnen betrouwbare aantalsschattingen geleverd worden. De 27 % overige soorten waarvan slechts onvoldoende nauwkeurige gegevens voorhanden zijn, bestaat vooral uit exoten maar ook uit een aantal soorten uit de groep 'zeldzaam', al zijn het dan meestal deze die hogere populaties hebben en hierdoor ook moeilijker nog gebiedsdekkend geteld kunnen worden. Met de recente strengere verplichtingen in het kader van Natura 2000 en het nieuwe Vlaamse Soortenbesluit zal in de zeer nabije toekomst echter goed nagedacht moeten worden op welke manier we de dataverzameling van een aantal soorten kunnen optimaliseren en op lange termijn garanderen.

Anny Anselin

anny.anselin@inbo.be

Vlaamse Ornithologische Studiedag 21

Inschrijven:

Briefje/ fax/ e-mail
voor 13/11 richten naar:
Gerald Driessens (VLOS 21)
Natuurpunt
Coxiestraat 11
2800 Mechelen
Fax: 015/42.49.21
e-mail:
gerald.driessens@natuurpunt.be
met vermelding of je lunch wenst
of niet.

Opgelet:

Voor de studiedag vragen we
een bijdrage van 5 Euro. Door de
verhoogde kosten zijn we verplicht
vanaf dit jaar de inkomtprijs voor
het eerst in twintig jaar aan te
passen. Wij hopen dat dit geen
aanleiding zal geven tot minder
inschrijvingen. Uit de enquête van
vorig jaar bleek dat de meeste
deelnemers een eventuele ver-
hoging tot 5 Euro aanvaardbaar
vonden. In de prijs is de lunch
inbegrepen. De bijdrage betaal je
aan de balie op de studiedag zelf.

VLOS 21 - zaterdag 21 november

Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde van Antwerpen
Koningin Astridplein, 2018 Antwerpen (trappen naast de ingang van de Zoo)

Programma

- 9 h 15 Opening met koffie en thee
9 h 50 Verwelcoming door de dagvoorzitter
10 h 00 **Algemene Broedvogels Vlaanderen: de eerste telcyclus is voorbij!**
 Glenn Vermeersch, Iwan Lewylle, INBO/Natuurpunt Studie
10 h 20 **Grauwe gorzen in akkerreservaten** - Robin Guelinckx, INBO
10 h 45 PAUZE
11 h 15 **De nieuwe Waalse broedvogelatlas** - Jean-Paul Jacob, AVES
11 h 50 **Vervuiling vanuit vogelperspectief** - Veerle Jaspers, Universiteit Antwerpen
12 h 30 LUNCH
14 h 00 **Mussen in Vlaanderen en Europa** - Jenny De Laet, Universiteit Gent
14 h 20 **Het nieuwe Vlaamse soortenbesluit: implicaties voor vogels** - Agentschap
 voor Natuur en Bos
14 h 40 **Een halve eeuw ringen in Noord-Limburg: karekietenpap met krenten**
 - Carlo Van Seggelen
15 h 00 PAUZE
15 h 30 **Zeevogels als maatstaf voor de antropogene druk op het mariene ecosy-**
 steem - Nicolas Vanermen, INBO
15 h 55 **20 jaar natuurreserveaat Uitkerkse Polder** - John Van Gompel, Natuurpunt
16 h 20 Afsluiting door de dagvoorzitter

*Deze Vlaamse Ornithologische Studiedag wordt financieel gesteund door het
Agentschap voor Natuur en Bos (hoofdsponsor) en het Instituut voor Natuur- en
Bosonderzoek. Natuurpunt Studie zorgt voor de administratieve omkadering.*

Teldata watervogeltellingen Vlaanderen 2009-2010

Midmaandelijkse watervogeltellingen: duikers, futen, aalscholvers, reigers,
zwanen, ganzen, eenden, rallen, steltlopers, meeuwen facultatief.

17 & 18 oktober 2009 / 14 & 15 november 2009 / 12 & 13 december 2009 / 16 & 17
januari 2010 / 13 & 14 februari 2010 / 13 & 14 maart 2010

Slaaplaattellingen Aalscholvers: 14 november 2009 / 16 januari 2010

Slaaplaattellingen Wulpen: 26 december 2009 / 30 januari 2010

Slaaplaattelling meeuwen (optioneel): 23 januari 2010

*Meer informatie is te verkrijgen bij de regionale coördinatoren
of via een mailtje naar watervogels@inbo.be*

Het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) is het Vlaams onderzoeks- en kenniscentrum voor natuur en het duurzame beheer en gebruik ervan. Het INBO verricht onderzoek en levert kennis aan al wie het beleid voorbereidt, uitvoert of erin geïnteresseerd is.

Als toonaangevende wetenschappelijke instelling werkt het INBO in de eerste plaats voor de Vlaamse overheid, maar het levert ook informatie voor internationale rapporteringen en gaat in op vragen van lokale besturen. Daarnaast ondersteunt het INBO onder meer organisaties voor natuurbeheer, bosbouw, landbouw, jacht en visserij. Het INBO maakt deel uit van nationale en Europese onderzoeksnetwerken. Het maakt zijn bevindingen ook bekend bij het grote publiek.

Het INBO telt ongeveer 250 medewerkers, voornamelijk onderzoekers en technici. Naast de hoofdzetel in Brussel, heeft het INBO vestigingen in Geraardsbergen, Groenendaal en Linkebeek.

Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek
Kliniekstraat 25 - 1070 Brussel
tel 02 558 18 11
fax 02 558 18 05
info@inbo.be
www.inbo.be